

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— © — Budapest, október hó 8. — © —

Október elsejével kezdődött az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.

Félévre 10 kor.

Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Összefüggések.

— okt. 6.

Ha nagyobb keretet lehetne szabni ennek a cikknek és bőségesebben is unalmassá válhatna benne az ember, akkor talán lehetne a címéül ezt is adni: »Történeti metafizika«.

De ez a cím részben nagyigényű, részben pedig farkaszagú a történeti materializmussal szemben, amelynek az immár leszűrődött néhány igazságát elvitatni botorság volna; tehát maradjunk csak a szürke címmel.

Összefüggések. El nem tudom hinni, hogy van olyan gondolkozóbb ember is, aki néhanapján, ujság-olvasván észre nem veszi azt, sőt meg nem döbben azon, hogy az egymás mellett folyó, vagy egymást gyorsan követő eseményekben van néha olyan titokzatos összefüggés, amely ma már avultnak látszó szavakról, korszellemről, történeti igazságszolgáltatásról, irányvételről, vagy ha úgy tetszik: irányadással beszél. Lehet, hogy csakugyan megvan ez az összefüggés, de az sem volna lehetetlen, ha pusztán a szemlélődőnek az optikai csalódása volna. Hiszen gyakran olyan hajlandó vagyok elhinni, hogy maga az egész világ is csupán csak egyetlen nagy optikai csalódása a különböző individuumoknak, miért ne csalódhatna tehát a szem a világot tevő események összefüggésének a meglátásában is?

Összefüggés. Ime: Mona Lisa, touloni véres temetés, Napoléon Klementinájának a pénze, portugál ellenforradalom. Hogy rimlik ez össze?

A Louvrenak minden köve a Valoisokról beszél. Ezek az arányok a Mediciek által a Valoisnak hozott olasz reneszánsz kifejezői; az az ablak ott, amely még

most is szinte vérszómjason ásit le Páris városára, a IX. Károly ablaka, azé az őrjüngő Valois-Medici utódé, aki Szent Bertalan éjszakáján onnan vadászott pokoli, de fejedelmi gyönyörűséggel a párisi népre. De öregapjának, a legpompakedvelőbb és legférfiasabb Valoisnak, I. Ferencznek az emlékét őrizte örök dicsőségül a Louvrebán Franciaország, a Móna Lisa képét. És mindaz a mult, ami ott van együtt ebben a palotában, a Valoisokról és utódokról, a Bourbonokról beszél, Franciaország nagy királykorszakáról.

És elgondolkozva a Mona Lisa elkallódásán és a Louvre kincseinek a züllésén, multhatatlanul eszedbe jut, hogy Franciaország, a mai Franciaország is minden nagyságát és minden dicsőségét tulajdonképpen a királykornak, a Valoisoknak és a Bourbonoknak köszönheti. A forradalom új szabadságot adott a világnak, de a francia forradalmat nem Sieyés kezdte meg, sem pedig Mirabeau, hanem XIV. Lajos, aki összetörte a nemesek hatalmát és az udvarához kábitva őket a fénynyel, kiforgatta őket régi hatalmukból, mialatt Colbert már nemcsak hogy megcsinálta az utját a harmadik rendnek, hanem egyenesen olyan helyet szorított ennek az új — mai szóval élve — osztálynak, amely azután forradalomképpé tette.

És a köztársaság nem tudott semmit, de semmit beváltani a mult előkészítettségeiből. A köztársaság története vérben viritykel, hogy előkészítse Napoleon vértengerét, sokkal később pedig petróleumon uszik keresztül, hogy végre hajsza! híján belefulladás a sárba. A monarchikus Franciaország által megszerzett kincsek elkallódását, kézen-közön való elvesztését jelenti a köztársasági Franciaország. Lehet, hogy tudatosan, az enrichissez vous hasznos elmélete szerint, lehet, hogy tudattalanul, a történeti metafizika mozgata révén, de bizonyosan a panamán, a szekularizáció eltírtolt botrányain keresztül egészen a II. B. nevezetű puszkaporig.

Ez a II. B. számú puszkapor az, amelyet egy hatalmas társaság kényszerített rá a köztársaságra, úgy hogy Delcassé a Liberté katasztrófája után sirva panaszkolta, hogy nem szabadulhat ettől a vállalattól és nem láthatja el más puszkaporral a francia hadihajókat. És négyszáz halott bizony füstölögve repült bele a levegőbe és — ugyan, van-e tehát csakugyan összefüggés az események között? — a temetésüknek újabb háromszáz sebesült lett az áldozata, és maga Fallières, az elnök; a köztársaság képviselője is csak bajjal tudott megmenekülni olyan közönséges meg-

taszigálásnak és megtiprásnak a veszedelmétől, tehát olyan helyzettől, amiért nálunk Bokányi Dezső pofozkodott, de csak azért, hogy életének ezt az egyetlen hőstettét azután tüstént letagadhassa.

És ez a II. B. nevezetű puskapor az, amely minden igaz panama lélektana szerint nyulós szálon jár, olyan nyulós szálon, mint a legfinomabb kongói gummifa mézgájából szőtt legujabb napoleoni remények. Nem sors, nem eset az, hogy a II. B.-re máris korrespondeál a Lipót király öröksége lapvásárlásokkal, hangulat-készítéssel, közvéleménypreparálással. A Bourbonok kihaltak, az Orleansok lehetetlenné váltak, a Bonaparték érzik a puskaporszagot.

Azét a jóakaratu kis puskaporét, amely nélkülük is nekik robbanik. Éppen úgy, mint ahogyan Portugáliában is olyan szerencsés volt már első intézkedéseivel a köztársasági kormány, hogy egyenesen kiegyengette az utját a népben a monarchia visszasóvárgásának. Kincseket ígértek ott is a népnek a szabadság nevében és szemetet adtak neki. De még azon a szeméten is ők maguk osztozkodtak meg.

Igy rimlenek össze a sokszor rimtelennek látszó, de mindenesetre rosszcsengésű rimek is az eseményekben. És hogy kibővitsem François Marie Arout-t: et voilà aussi justement on écrit l'histoire.

Paganel.

Családi kriptá.

Nyugosznak már fehér kövekben,
Szakállas arcuk megsoványodott;
Kőpárnájukra részvétellel hajolva
Trombitát fúnak szürke angyalok.

A rács előtt künn fehér kavics fénylik,
s a hőségben halkán ropog az ut;
ó, a szülék már nem szólítják egymást,
és enyésznek a nagyevű fiuk.

A legifjabb csak tegnap este jött,
vörös fáklyákkal és gyászindulóval,
és lefektették sortüzek között.

De még nem álmos... felül és figyel,
mint kis fiu a hálószobában,
ki utoljára alszik el.

Szabolcsi Lajos.

Egy erény olyan, mint egy dombon fekvő város, nem lehet elrejtteni. Bűneinket eltitkolhatjuk, ha akarjuk, — legalább egy időre — de az erény kitör.

*

Manapság a legtöbb ember lappangó józanságkórba hal bele, és későn veszi észre, hogy amit az ember sohasem bán meg, az éppen botlásai.

Az ősök.

Irta: SZABÓNÉ NOGÁLL JANKA.

Két érdekes család tartózkodott egyszer odalenn az öböl mellett. Mamák és gyermekek, továbbá kíséret és személyzet, amint ezt az előkelő vendégek számára készített vendégkönyv bizonyította.

A mamák egyszerűen mamák voltak, a telető-mamák tuczatjából valók. Ez a világosabb fajta. A szabadban üzött mesterség sohasem savanyíthat és keseríthet el annyira, mint a zárt falak közé szorított munkálkodás. A bálozó mamák, akik éjjel fal mellé szorítva munkálkodnak, sötétebbek. Az a kellemes és megkönnyítő különbség, amely például a sarokba került kereszties pók s a napfényben, virágos ágyak között fonogató kerti pók között is megvan, nyájas és türelmes mosolygásukban nyilvánul meg, panaszos ásitások és bissig megjegyzések helyett.

Ezek telető-mamák voltak, az általános, nagy tuczattól, de abból a numerusból, mely nagyon drága kalapban kezdődik s nagyon olcsó cipőben végződik, az árjegyzék fokozatos csökkenése azonban nem a csipkés mantillokon és a villogó boutonokon látszik meg, hanem csak az alsószojnyák fodrán, a kabátok bélésén, a keztyűn s főképpen a zsebkendőkön, melyek kerülnek a napfényt, az emberek tekintetét és csak lopva, összelapulva jelennek meg, hogy teljesítsék súlyos kötelelességeiket.

Annak, aki véletlenül észrevett valamit ezekből az apró jelekből, ugyancsak bele kellett kapaszkodnia a személyzetbe meg a kíséretbe, a lakosztályba meg az első emeletbe s a vendégkönyv más fontos tanulmánytételébe, hogy valamit ne gondoljon.

Hanem a gyermekek... Ezekén is volt egy kis tuczatjegy. A leány például édes baba volt, a fiu pedig olyan angol, mind a kettő igen kedvelt fazon. Hanem azért a feketehaju, forrószemű, éles arczélű mamák mellett a part lett a kis szőke, pizse baba s a kékszemű, rózsaszínű angol. A mamák azt mondták, hogy a gyermekek azért ütnek el tőlük, mert visszaütnek a nagymamákra. Több esetet tudtak az utódok rakonczátlan hasonlításairól, sőt emlékeztek egykoron fekete emberpár vöröshaju csemetéjére, aki pláne annyira visszaélt ezzel a szokással, hogy egy olyan nagymamára hasonlított, aki nem is tartozott a családhoz s egy idegen ur öreganyja volt. Vannak a természetnek ilyen játéka is az, hogy náluk a természet játszadozásai ilyen szép nyomokat hagytak, csak örvendetes lehetett.

Az egyik az egyik mamáé volt, a másik a másiké és volt köztük még egy kis fiu, a 8—9 éves fiók-ördög, aki a sok gaztettével mind a két családhoz tartozott. Kárt, boszuságot, szégyent igazságosan rájukosztott s a megfelelő viszonzást a mamáktól, a babától, az angoltól, a személyzettől, s végre a kísérettől is rendesen megkapta.

Sehol sem volt, ahol lenni kellett és ha nem kellett, rögtön ott volt. Látszólag egész tevékenységét arra fordította, hogy megrontsa két kis kutya életét, de alapjában véve családi ügyekkel foglalkozott s azokat irányította. Amit csak meg lehetett tudni asztal alól, kulcslyukon át, bokor mögött, mindet összeszedte és hamarosan értékesítette. Eladta hol az öregeknek, hol a fiataloknak s ha a tapasztalat nem futotta, ráadta a saját édes fantáziáját is, de az üzlet virágzott.

Rucsinak hívták, még pedig ugyan szaporán Rucsi! Rrrruccsi! Ezzel volt tele az előkelő, csöndes folyosó és igazán illett is a fényes ablakokhoz s a vastag szőnyegekhez. Mindenki hallotta, mindenki megfordult,

kidugta a fejét, csak Rucsi nem mukkant és végezte a dolgát; gyötörte Fixit meg Foxit, a két kis foxterriert. Ez a Rrrruccsi hozzátartozott a két család előkelő diszeihez, a hosszú fátyolokhoz, a gyémánthoz, az angol fehér sapkájához. Pazarul bántak vele, valósággal kéjelegtek a rucsizásban. A nyírott fejü, sovány nyaku varjufiók pedig nem rontotta el az örömeiket, nem hallotta meg. Mintha erre nézve is valami titkos és hasznos megegyezés gyümölcseit várta volna.

A baba lehetett vagy tizenhét éves, a fiu alig túl a huszonötön. Frissek, rózsaszínűek. Katicza fitos, orru, Ferkónak szép és rendez a lába. Szó sincs róla, hogy két ballába lett volna, amint ezt az ember olyan gyakran látja a drágább panziókban. Volt egy jobbs egy ballába s mind a kettő oly szép egyenes és formás, hogy szobornak illett volna. A leány orra pedig, a pajkos, hunczut, érzékeny, csalfa kis Pálmay-orra, egyszerűen csókolinivaló volt. A száját egy kicsit mindig félretartotta. Látszott rajta, hogy még nem tud velük mit csinálni, se a szájával, se a fejével, de már kezdi.

Egyszer csónakázni készültek s a hajós bácsinak, aki németül ajánlotta fel a függönyös, pirosbársonyos lélekmentőjét, a fiu inkább olaszul felelt, mert azt mondta, hogy a kutya-fáját annak a nimetnek, de az ő gyomra még a szavát sem tudja bevenni. A leány pedig, mikor elhelyezkedett, inkább megsimogatta az üvegzöld vizet és eszeágában sem volt, hogy el-énekeljen egy szalon-barcarolet.

Ilyenek voltak. Fiatalok, kedvesek, szépek, egészségesek s ennek folytán szerelmesek is. Nem kellett az embernek mamának lennie, csak egyszerűen jó honpolgárnak és buzgó fajtisztelőnek, akár Morris Rosenfeld volt a költője, akár Mindszenty Gedeon, hogy házasságra gondoljon és összeadja őket. Gyarapodjanak, szaporodjanak. Hiszen már csak a házasság az egyetlen szabad cselekedet, melynek még csak a rendőség sem állja útját. Nincsenek tilalmak és akadályok, a pénzkérdést kivéve minden elévült. Ki beszél keresztsháborúról, átöröklött gyűlöletről, a vár és kunyhó, a nemes és pór kérdéséről? Bizony még az ősről sincs már szó, akik pedig egykor ugyan-csak beleavatkoztak a házasság kérdésébe. Mennyi galibát csináltak, micsoda akadályokat gördítettek s végső esetben még a koporsóikban is megfordultak.

A mamák is belenyugodtak a kikerülhetetlenbe. Különbösen is azzal a szándékkal jöttek le telelni a Quarnero mellé, hogy a köhögésüket is, a gyerekeiket is elvesztik. A levegő, a napfény, a tenger mind a két baj ellen igen jó. Katiczát a mamája, aki a többi már férjhez adta, ugys csak resztlinek tekintette, akin tuladott volna akár veszteséggel is.

Veszteségről azonban itt szó sem lehetett. Még csak saját árral sem. A két család az első kérdéstől az utolsó pontig teljesen meg volt egymással elégedve. A két mama, aki különben is ájtatos hívő volt, — a nagy ünnepeket ismerte, a szenteket rendbentartotta, a pápa egészségéért folyton aggódott — a megismerkedést a Gondviselés művének tisztelte, holott a Rucsi gazembersége volt. Rucsi ugyanis a nagy, kemény labdájával egyszerűen lelőtte az idegen mamát s a zsákmányt otthagyta családjá előtt a fővényen. Az ijedtségre, a bocsánatkérésre, az ápolgatásra s a kölcsönös rokonszenv fölbresztésére bizta, hogy az idegeneket barátokká s a labdát Isten ujjává tegye.

A két mama határozottan látta az Isten ujját, azért... (De azért, fájdalom, a legmélyebb meggyőződésben is van.) De azért, úgy vélte, jó lesz meggyőződni, hogy az égi-ujj jól mutatott-e. Benső okokból erről

mégis csak meg kellett győződniök, mert egy bizonyos mésalliance-tól, melyet bővebben nem részleteztek, mind a ketten irtóztak és őrizkedtek.

A vendégek könyve elosztatott minden aggodalmat. Arról szólt, hogy Marosparthy Boldizsárné sz. Bebek Anna Mária érkezett meg két fiával, és kísérettel Mária-pusztáról Biharmegyéből, valamint Sövényházy Benjáminné sz. Karacs Mária Terézia van itt leányával és személyzettel Sövényházáról Nógrádmegyéből. Tehát ugyanazon ypszilonok, kettős keresztnevek, birtokok. Csupán a kíséret és a személyzet fenyegetett egy kis előkelő különbséggel, de ezzel hamar végeztek. Megértették, hogy a kíséretet voltaképpen a nevelő ur kapta; amennyiben a fizetése sokkal csekélyebb volt, mint a komornáé, aki viszont személyzetté szaporodott, miután a családban két hölgy volt.

Igy már aztán meg lehetett bizni az őrangyalokban, akikre teljesen rá is bízta a fiatalok gondját. Nem őrizték őket a szellőtől, mely babérlevelek s rózsák illatát hozta, a napfénytől, mely ellen sokat elrejtő napernyőt kellett kifeszíteni, nem őrizték még a tenger-től sem, mely a mormogásával és villózáásával elvégezte azt, amit a szellő kezdett s a nap folytatott. A gyermekek csakhamar rendben voltak: nem ettek, nem hallottak, még csak sétálni is elfelejtettek a sok séta között és bandukolás közben egymást mindig oldalbakönyökölték.

A mamák olvastak a jelekből és bizalmasan, melegen szorongatták az egymás kezét. A gyerekek még fiatalok, igaz, de jobb ezen átesni. Kerüljenek össze idejében s a forró esztendők érék utol őket együtt. A hasonlítás oly szépen megindult a családban, nem kell azt később összezavarni: kapjunk mi csak tőlük mindig pisze babákat és rózsaszínű angolokat, amint az ypszilonokhoz illik.

Más dolgokról is igen sokat beszéltek. Elmondtak egymásnak mindent. Kezdték a betegségeken, átcsaptak a férjekre, majd a szabókra, a masamódokra, cselédekre s megálltak a jövő előtt, mely Isten kezében van. Ilyen pillanatokban ellágyultak, kivették selyem zacskóikból a szép imakönyveket s nagy áhitattal és óvatossággal nyitották ki az elején s nem a hátulsó laptól kezdve visszafelé.

Ezzel készen is voltak. A jelen és a jövő után csak az elmélyedés következett. A mult valahogy sohasem került szóba, pedig éppen ez volt az, amire mind a kettő nagyon vágyakozott, amiért igen sokat adott volna. De úgy, hogy a másik kezdje.

A Mária-pusztá kastélyát és a sövényházi kuriát szerették volna látni a mult misztikus világitásában. Szerették volna bekukucskálni a tágas, rideg ebédlöbe, a kísértetes folyosókba, a levendulaszágu ágyasházakba, a családi kápolnába, még a kripták mélyére is, ahol talpig vasbaöltözött ősök, brokáltól, pudertől ékes ősanyák porladoznak. Mindegyik föltétlenül hitte a másiktól, hogy erről beszélhetne s egyik is, másik is majd elrepedt a vágyakozástól, hogy meghallgassa. Kezdeni azért valahogy egyik sem kezdte. Mindegyik a másiktól várta. A bevezető akkordok után minden muzsikusz tájékozást nyer s ha az introdukczió elhangzott, az ember vakon is bele tud vágni, azt mondják.

De az akkordok itt is, ott is késtek. A mamák inkább újra kezdték a betegségeket, inkább összekavarták a férjek hunczutságait a szabók furfangjaival, de az ősök és kegyetlen bizarr bravurjaik, az ősanyák és titkosan bübájós szenvedéseik csak nem kerültek elő. A két anyaszony még csak a gyermekkoráról sem beszélt soha.

Az okát lázasan keresték s csüggedt perczeikben a kételkedés is kerülgette már őket. Marosparthy né

például elsápadt, mikor rajtaérte a személyzetet, hogy a hölgyek koronás zsebkendőit a mosdótálban mossák ki. Viszont Sövényházyénak is a szívébe szurtak, mikor észrevette, hogy barátnője hazaviszi a tányéron hagyott süteményt. De védekezésül, mielőtt még valamit gondoltak volna, a gyermekeket vették elő.

— Mit gondolsz, lógnak nekik ősök a falon? — kérdezte az, aki a fiával magyarul beszélt.

— Hat er Ahnen? — kérdezte a másik is, aki még németül számolt s jóízűen csak így tudott beszélni.

Mikor pedig a két gyerek itt is, ott is azt felelte, hogy ők nem tudják, erről igazán nem beszéltek, mind a két mama összecsapta a kezét és kijelentette, hogy no, hát ha még erről sem beszéltek, hát akkor igazán nem tudják, hogy miről beszélhetnek.

Hogy miről? . . . Igazán nem tudták a fiatalok sem. Semmiről. De hogy ez a semmi a világ legédesebb semmije volt, arra most megesküsznek és később minden házi perpatvaron föl fogják hányni.

Rajtuk kívül azonban tudta az egész világ. A kiséret, a személyzet, a panzió minden lakója, tudta természetesen a két mama is, csak hogy azok nem szokták bevallani. Tudta pedig mindenekelőtt Rucsi, aki nagyon jól ismerte a titok értékét, ezt is, más titkokét is és üzletének döntő fellendülését arra a napra várta, mikor az öregek megegyeznek, a fiatalok a szemük láttára is megcsókolják egymást s az öregek már nem tesznek úgy, mintha nem látnák.

Ez a pillanat most már csakhamar érkezett. Rucsi egy pár világos célzással hírül adta az egész asztalnak az eljegyzést és a mamák megegyeztek. Megengedték a fiataloknak, hogy karonfogva sétáljanak.

— Jobb, mintha bumlizás közben folyton összeütköznek, ami határozottan veszedelmes. Ugy-e, ma chère?

Rucsi csak erre várt. Beosont a lakosztályába, s itt is, ott is megsugott valamit. Értékesített egy olyan titkot, mely kedvező esetben a világ kincsével is fölrhetett volna, de fejenkint két koronát a legrosszab esetben is megért. Ezt ő már régen megszerezte, az asztal alól, a kulcslyukon át, a kisérettől, a személyzettől. Megőrizte, taksálgatta és most értékesítette.

Nagyon természetes, hogy egyik mama sem akart Rucsinak, de még a saját fülének sem hinni. Az üzlet lebonyolítása miatt halasztást szenvedett. De mikor egymáshoz rohantak, mikor összenéztek, a szemük nyugtalan rebbenéséből, az ajkuk remegéséből, sápadt homlokukról megtudták, hogy, fájdalom, mind a ketőjükre nézve igaz az, amit egyik fél sem hitt volna a másikkal, s nem vallott volna be magáról soha. A rossz sejtelmek valóra váltak, az ősökkel baj van . . .

Sokáig néztek így össze, de már nem találták meg többé az egymás régi, meleg tekintetét. Hivatlan árnyak tolakodtak közüjük. Furcsa öltözetű, nyájas arcú idegenek, a kik kristálytisza hűséggel, véres önfeláldozással, erős, kiolthatatlan családi szeretettel néznek rájuk. A hátukon nehéz balyu, az arcukon fényes verejték. Így szedték mi össze nektek azt, amit Mária-puszta és Sövényháza régi urai elhajigáltak az unokák szája elől . . .

Na jó, jó. De a ruházat, az anzug, a toilette. Földig érő kabát hetyke dolmány helyett és papmacskás sapka a bogláros kucsma helyett? Uramisten, ha egyszer az ember lefesteti és fölakasztatja az őseit, mégis csak a ruha az, ami ér valamit.

— Ezek lógnak nekem otthon a falon? — kérdezte magában az, aki magyarul tudott.

— Da hast die Ahnen! — érezte a másik is, aki németül szokott mérgeledni.

Utoljára villant össze a szemük keserű váddal, hogy ezt a meglepetést egymástól igazán nem várták volna. Ezután már csak hideg, feszes bucsuzás következett.

— Megkaptam a fejfájásomat, a féloldalt — mondta Mária Terézia s utána nyomban maga mellé parancsolta Katiczát a Ferkó karjáról.

Anna Mária keserű gunynyal mosolygott. Ismerte barátnője összes betegségeit. De a régi fejfájás, meg éppen féloldali, a legelőkelőbb, sohasem került szóba.

Most már ő sem hagyta magát, ő is beadta a fejfájást, ő is a féloldalt, és karon ragadta a fiát.

Késő éjjel, mialatt Katicza kétségbeesetten zokogott és Ferkó összeszorított ököllel emlegette a római pápa herköpáterét, két levél készült az első emeleti lakosztályokban.

— Pakolunk, megyünk. A parti visszamegy, a házasságból nem lesz semmi. Mert, mon Dieu, az ember csak nem keveredik össze olyanokkal, akik az ősök iránt való kötelességekben semmiképpen sem támogathatják.

Toll és tör.

— okt. 6.

Az ERŐSZAK még mindig nem mutatkozik, pedig az ellenzéken türelmetlenül várják. Diadal-kaput emeltek a tiszteletére, fehér ruhás szüzeket állítottak sorba a fogadtatására s már együtt a tömérdek virág, amivel telehintik az utját. Erőszak, segíts! kiáltozza türelmetlenül a kórus, amely hazakivánczol már a családi otthonba s a nyugtalanságtól, hol a jobb-, hol pedig a ballábára állva lesi, hogy mikor oltják el a színpad lámpáit s mikor szakad vége a komédiának. Mert rettentő foglalkozás hónapokig semmivel se foglalkozni. Ehhez külön talentum kell s az ellenzékből még egy ilyen természetű talentum is hiányzik. Az erőszak tehát igazi megváltás lenne az ellenzékre nézve, s ezért érthető, ha minden istenaadta nap az erőszak eszméjét eleveníti fel s Khuen-Héderváry Károly miniszterelnököt az erőszak igénybevételére inspirálja. Az eszme nem rossz, csak az teszi némileg gyanússá, hogy az ellenzékétől ered. S ha Khuen soká gondolkodik fölötte, annak csak az a magyarázata, hogy a kínos helyzetből való menekülést nem akarja egyetlen sakkhuzással megkönnyíteni az ellenzéknek. Hadd tánczoljanak felváltott lábon. Nekik végre is sürgősebb az erőszak, mint a kormányelnöknek. Hozzanak hát valamelyes áldozatot az erőszak érdekében. Ha egyebet nem, erőszakoskodjanak, hogy a kormányelnök erőszakoskodjék végre már. Ez isteneknek való játék lesz, s ha Khuennak van még egy parányi türelme, az országnak szerencséje lesz ehhez a játékhoz.

HOGY A LITERATURA — no, írjuk le még egyszer: berkeiben a halottkém bizonyítványa az a passe-partout, amivel be lehet lépni a Pantheonba, azt tudtuk. De hogy a politikusok árfolyama is aszerint hajtodik fel, hogy produktívak-e még, vagy egyszersmindenkorra kilobbant belőlük az energia: az új. Itt van a Bánffy Dezső báró esete. A hálálanságnál, ami az életét beárnyékolta, csak a gloriifikálás undorítóbb, ami a

halála után érte. Mostanában egyre-másra tartják a kálvinista gyűléseket s egyre-másra tartják az emlékezésedeket, amelyeknek a szövegei közül Bánffy mint a legzsenedibb, legfejtelibb, legkeményebb és legnemesebb magyar politikai bontakozik ki. Az embernek megáll az esze: hogyan, hát ez volt Bánffy, — de hát akkor kik vagytok ti, és a többiek, akik az élete alkonyán magára hagyatott és türelmetlen, hogy az egyénisége kályhájának az utolsó aranyparaszai hitvány szókeverőkre hulljanak. Mikes nem volt egyedül a Marmara partján, mint kései ivadéka, losonci Bánffy Dezső a Bimbó-utcai azilumban és most azok, akik megszöktek mellőle, azok vésegetik az érdemeit a történelembe... Szép...

AZ ÁRULÓ. A béketárgyalás még folyik, a háboru sorsa még sem magában Tripoliszban, sem pedig az Adrián, vagy pedig az ioni tenger vizein nem dőlt el és — szerencsétlen beismerés — Isztambul népe máris beismeri, hogy ezt a háborút elveszítette.

Tripoliszban még feleselnek a török erődök a diadalmaskodó olasz hadihajók ágyutüzével, az arab csapatok még készülődnek arra, hogy a Bengazínál partraszálló olaszokat megtámadják, Anatóliában még gyűjti a sereget a kétségbeesett török kormány, de a konstantinápolyi csöcselék már belátta a háboru végét, már lemondott, már érzi, hogy vesztett úgy az ottomán ügy, mert — megtalálta az árulót. Szent naivitása te a néphitnek, amely nem tudsz belenyugodni a magad pártjának az erőtelenebb voltába és amikor érzed a tehetetlenségedet, megtalálod az »ügy« árulóját is. A konstantinápolyi nép ezuttal úgy találta, hogy Hakki pasa, a volt nagyvezír az áruló, ő az, aki felelős az egész háboruért és ő az, aki nem tudta megcsinálni, hogy a pappendeklivel páncélezott török hadihajók diadalmaskodhassanak az olaszokon. És bevették, bedobálták a Hakki pasa ablakait. Igazuk volt. Sohasem a vesztett háboru a szegény egy népre, hanem az, ha áruló nem akad közöttük. De olyan néma, tisztos áruló, akire még hatvan esztendő után is rá lehet fogni, hogy ő adta el a hazát.

AUSZTRIÁBAN DÜHÖNG AZ IGAZSÁG, tehát revolverlövésekkel akarják leteríteni az igazságügyi minisztert. Az igazságszolgáltatásnak ez a módja nem igen egyeztethető össze a huszadik század szellemével, s valamelyest enyhítő körülménye is ennek a századnak, hogy a merénylő gondolatait nem a mai, hanem a jövő kor irányítja. A revolveres ifju egy vérbeli szociálista, amit nem azért említünk fel, hogy ezzel a szociáldemokráciát jellemezzük. Ő nem. Nagyon jól tudjuk, hogy a legtöbb szociáldemokrata nem mer revolverhez nyulni. De mikor ilyen lövések eldördülnek, a rosszakarát rögtön általánosít, ami nem válik hasznára sem a szociálistának, sem a szociáldemokráciának. És ezért azt hisszük, hogy a szociálisták jól tennék, ha az elvtársakat kivétel nélkül kioktatná nemcsak a jövő, hanem a jelen kor kulturszelleméről is.

Ősz.

AZ EMBER (nyugodtan ül a kávéházban és lapot olvas).

A TÜSSZENTŐ (megérkezik): Jó napot.

AZ EMBER: Hát magának mi baja, hogy olyan rossz színben van?

A TÜSSZENTŐ: Semmi, csak egy kis nátha, egy kis torokgyulladás és hörglob. (Kezet fog az emberről.) Tele vagyok baczilussal. (Jól hozzádörgöli a kezét az ember kezéhez.) Megkapta?

AZ EMBER: Mit?

A TÜSSZENTŐ: Tőlem a náthát.

AZ EMBER (tüzes vizsga után): Még nem.

A TÜSSZENTŐ: No várjon. (Arczoncósokolja az embert.) Na?

AZ EMBER: Nem érzek semmit.

A TÜSSZENTŐ: Mindjárt. (Beleköhög az ember orrába.)

Hát most?

AZ EMBER: Semmi... semmi...

A TÜSSZENTŐ: Ugy látszik, ma egy kis pechem van.

AZ EMBER: Mért ma?

A TÜSSZENTŐ: Mert tegnap tizenheten kapták meg tőlem.

De még nincs veszve minden remény. (Belehel az ember szájába.) Nos?

AZ EMBER: Ugy látszik, immunis vagyok.

A TÜSSZENTŐ (gunyosan): Ahová én beteszem a lábam, megszünik minden immunitás. (Végigtüsszenti a másikat.)

AZ EMBER (megrázkódik): Brr!

A TÜSSZENTŐ: Ahá! Már kezdődik. (Zsebéből fecskendőt vesz ki.)

AZ EMBER: Hát az mi?

A TÜSSZENTŐ: Pravaz-fecskendő, amelylyel tömény mandola-baczilust fecskendek a bőr alá. (Megteszi.)

AZ EMBER (kezét a fejéhez szorítja): Már elég jól fáj a fejem.

A TÜSSZENTŐ: Mit mondtam? Na, Isten velem, magával végeztem. Most már a saját lábán haladhat tovább. Nézz csak, ki jön ott? Hisz az a derék Béla! Nagyszerűen néz ki az az ember! Olyan piros, mint az alma. Szervusz Béla!

BÉLA: Szervusz.

A TÜSSZENTŐ: Ölelj meg, kedves barátom! Oly rég láttalak, hogy (tüsszent) hadd szorítom meg a kezéd!... (tüsszent)...

(Siet tovább inficziálni ismerőseit.)

Maximus.

A mosókonyhában.

Irta: KÓBOR TAMÁS.

A VICZEHÁZMESTERNÉ: Persze, persze, magának jó dolga van, naponta legalább egy forint ötven krajczár, meg uzsonnához is bor, ebédhez is bor, mindig uri koszton...

A MOSÓNŐ (boszusan): Uri koszton? No hallja, de jól ismeri a pesti házakat. Amikor nagymosás van, mindenütt gulyást főznek meg köménymagos levest, hogy a szakácsné is segíthessen. Gulyás és köménymagos leves mindenütt, ahová csak megyek. Már megfordul a gyomrom, ha delet harangoznak.

A VICZÉNÉ: Ha nekem kijárna mindennap egy tál gulyás, sohasem kíváncsoznom másra.

A MOSÓNŐ: Meghiszem, amíg nem él vele. De csak próbálná meg egyszer!

A VICZÉNÉ (sóhaj): Bárcsak lehetne!

A MOSÓNŐ: S ugyan miért ne lehetne? Csak lehetne magából is mosónő!

A VICZÉNÉ: Nem vagyok ahhoz elég nőblis!

A MOSÓNŐ: Nőblis?

A VICZÉNÉ: Hát igen, kellene hozzá kendő, meg egy egész szoknya, télen csizma, meg az ösmeretség. Szegény asszonynak bizony nehéz mosónőnek menni.

A MOSÓNŐ (némiképp leereszkedően): Az már igaz. Lássam, én sem jártam mindig idegen házakba. Keresett rám az uram, az uram ácslegény volt. De most nem bírja már a lába. Nem tud a háztetőkön mázskálni, a műhelyben meg nem tartják. De a mig munkában volt, bizony csak a magam konyhájában sürgölődtem és mostam a gyerekekre. De hát persze, így, ahogy most vagyok, hálát kell adnom Istennek, hogy kuncsaftjaim vannak.

A VICZÉNÉ: Az én uram is keresett, de persze el is itta mind.

A MOSÓNŐ: Hites ura?

A VICZÉNÉ: Akár hites, akár nem, megvert vele az Isten.

A MOSÓNŐ: Hagyja ott!

A VICZÉNÉ: Dehogyan is hagynám. Agyonütne, úgy szeret.

A MOSÓNŐ: Az én uram bezzeg nem nyúl hozzám. Mert én keresek rá. Sőt a tenyerén hord. Estére értem jön és viszi az üzeneteket a helyekre. Meg czipeli a kosarat, otthon pedig ő hordja a fát, megrakja a tüzet, nekem éppen csak oda kell állanom a kályhához és megfőzni a vacsorát.

A VICZÉNÉ: Hites ura?

A MOSÓNŐ: Nem egészen. De minek a? Akár hites, akár nem, ragaszkodik biz a hozzám, mivelhogy én keresek rá!

A VICZÉNÉ: Nagy szerencse! Én is dolgozom, reggeltől estig, de persze nem jár érte semmi, éppen csak a lakás, meg egy pár hatos a szemétpénzből. Azt is elszedi tőlem, mivelhogy ő az ur a háznál. Hej, ha én is tudnék úgy keresni, még ő lógna rajtam, az volna csak a királyi élet!

A MOSÓNŐ: Gyerekei nincsenek?

A VICZÉNÉ: Van három is, de az első uramtól.

A MOSÓNŐ: Azokból mi lett?

A VICZÉNÉ: Ott maradtak az első uramnál, mivelhogy a mostani nem akarta vállalni. Az is összeállt mással, jó sorsuk is van, az ember napszámos, a másik meg kofáskodik, bizony szépen éldegélnek;

A MOSÓNŐ: Hja, hja, aztán mért váltak el?

A VICZÉNÉ: Nem is váltunk el, kéremalásson, csak úgy volt, hogy a mostani uram akkoriban sűrűn járt hozzánk, együtt ittak az urammal, meg sokszor nem volt kvártély a és éjszakára is nálunk maradt. Hát aztán — Istenem, minek tagadjam — nagyokat pöröltem az urammal, hogy minek adja magát az ivásnak ebben a rossz társaságban, aztán az ember fiatal is, hát úgy esett, hogy amikor egyszer az uram részegebb volt, mint a másik, hát otthagytam a faképnél.

A MOSÓNŐ: Ezt ugyan jól csinálta.

A VICZÉNÉ: Hites uram volt, hát hogy gondolhattam volna, hogy komolyan veszi? Azt hittem, majd csak visszavállal, de már másnapra összeállt a kofával, mivelhogy annak szép keresete volt.

A MOSÓNŐ: S a gyerekeket otthagytá?

A VICZÉNÉ: Örültem, hogy nem küldi a nyakamra. Mit csináltam volna velük? Akkor még ez a viczéség se volt meg.

A MOSÓNŐ: Bizony, nehéz az élet. A férfiak állhatatlanok.

A VICZÉNÉ: Hát magának? Van gyereke?

A MOSÓNŐ: Van bizony, kettő is, aztán már nem is mai gyerekek. Az egyik tizenhét, a másik husz. Közben volt még kettő, az meghalt, az Isten nyugosztalja szegényeket.

A VICZÉNÉ (sóhajtván): Szegény ember gyerekeinek jobb, ha magához szólítja a jó Isten.

A MOSÓNŐ: Az enyéim, hála Istennek, megélhettek volna. Az én két lányomért sincs nagy gondom. Jó sorsuk lesz!

A VICZÉNÉ: Micsodák?

A MOSÓNŐ: A nagyobbik az nem egészen sikerült. Nyomdában van a gép mellett. Bizony alig hoz haza többet öt forintnál hetenként. Azután meg rossz utra tért. Nem kellene ugyan elmondani, de bizony így van, elesett a gonosz teremtés, a Rókusból még most is követelik rajtam a gyerekágytartást, pedig fizettem

már öt forintot egyszer. Kilöktem volna a gyalázatost, de az apja könyörgött érte. Azóta is Isten tudja miféle utakon jár. Az ilyen műhelyben, ahol sok a férfi, nem biztos a szegény leány becsülete.

A VICZÉNÉ: Az már bizonyos. Hát a kisebbik, az jobb uton jár?

A MOSÓNŐ (ragyogó arczczal): Meghiszem azt! Az már most is kisasszony. Kalaposan jár, meg keztyűt is visel és egyre hozza haza a finom ajándékokat. (Büszkén.) Mert kaszirosnő a legelső kávéházban.

A VICZÉNÉ (beleszédülve): Ugy?

A MOSÓNŐ: A bizony, csupa finom urak járnak oda és udvarolnak neki. De hiszen szép is! Nem azért mondom, mivel az anyja vagyok, hanem nem is kerülnék annyira a finom urak, ha csak amolyan mafla teremtés volna. Aztán nem hogy ő dicsekednék vele, neki el se hinném, hanem a szomszédok is mondják, hogy sohasem jön egyedül haza, mindig cilinderes fiatal urak kíséretik a kapuig, sőt sokszor tiszturak, főhadnagyok is mennek vele, este fiakkeren is viszik. A mult héten pedig ekvipázson jött haza.

A VICZÉNÉ (elbődülve): Ekvipázs! Jézus Mária!

A MOSÓNŐ: Van is örömöm a jó gyerekben! Reggel, ha hazajön, tele van minden zsebe cukorral meg datolyáskatulyákkal, miket a finom urak a kucseberek-től nyertek, aztán nekiadtak. Meg hol egy arany karperecz, hol egy brilláns gyűrű, hol meg készpénzt kap, — ha egy kicsit spórolósabb volna és nem kellene annyit selyemruhára költeni, bizony meg is gazdagodhatna.

A VICZÉNÉ: Selyemruhában jár?

A MOSÓNŐ: Hát csak nem járhat kartonban, mikor olyan előkelő urakkal van dolga? Azt hiszem, még nagyobb szerencsét is fog csinálni. Egy igen gazdag ember kerülni, hogy éljen vele, tejben-vajban füröszt, még tizezer forintot is a nevére iratna. Tanácsoltam is neki, hogy fogadja el, de a bolond teremtés nem akarja, mivelhogy azt mondja: találkozik még fiatalabb ember is!

A VICZÉNÉ: Rosszul teszi, kár a szerencsét bizonytalanra halasztani!

A MOSÓNŐ: Nem féltém őt. Olyan szép, hogy akár egy herceg is beleszerethetne. Miatta nem aggódom. Ha az a másik is úgy megbecsülné magát, mint ez, nem is kellene már mosni járn. De hát az bectelen teremtés, — mindenfajta mesterlegénnyel botránkoztatja a világot. Még hirbe hozza szegény hugát is!

Szénaillat.

A rét haját éjjel lenyirták,
A földre hullott, mint selyem.
Szanaszét kusza szénaboglyák,
Mint konty lehajló lányfejen.

A hold, a kóbor égi lámpa,
Napsugár-szánkón messze jár...
Bágyadt csillag pislog utána,
Mint beteg szentjánosbogár.

Távoli füttyszó, messzi ének,
Szellő szagatja itt-amott...
Zöldszemű rétek most cserélnék
Álmat, szerelmet, illatot.

Falu Tamás.

Krónika II.

Öld meg!

— okt. 6.

Adva van: egy sápkóros, haszontalan asszony, aki fehér sétabottal járkal Miskolcz utczáin, aki decolletageban megy a kávéházba, aki szinehagyott kölcsönkönyvtári világban él, márkik, Lajos-aranyak és fél-szüzek társaságában, aki az illatok közül a japán parfümöt, a hangszerek közt a czimbalmot, a képirók közül Pathé frères-t kedveli leginkább. Azután adva van: egy udvarló, aki zálogba rakja a télikabátját, az ékszerésztől kicsalt gyűrűket, akinél pinczerek helyettesítik az öreg Malvieux-t, aki a barátja felöltőjében megy át a hónaposszobából a másvilágra. Végül adva van: egy derék, korán kopaszodó férj, aki csak akkor tudja meg, hogy a felesége megcsalta, mikor az már megszökött tőle, aki ennek daczára megbocsájt neki, s aki, midőn a hütlen mégis újra az udvarlóhoz huz, előbb vitriolt akar vásárolni és csak az utolsó pillanatban nyul a revolverhez, amelynek fénye véresen, rettenetesen és mégis kómikusan világítja meg ezt a kusza képet.

Mert hiába: a Bartl-ügy összes premisszái bohózat-szerűek, összes alakjai vigjátéki hangon beszélnek, eseményei derüs befejezést kívánnak. Az egyenlet adott részei ismeretesekek, sőt elkoptatottak, ereikben czukrosvíz csörgedez, és mégis, a limonádé egyszerre átváltozik vérré s a kis vidéki kép, a melyhez hasonló százával nyüzsög emlékeinkben, hirtelen kitolakszik fakult keretéből és a becsület tirádájává lesz. Ilyen az élet! mondják az előszoba-filozófusok. Az élet azonban nem ilyen; az életben mindennek megvan a maga oka-foka, természetes rendje és hivatalos magyarázata. A helyes megfejtés inkább az, hogy a katonadráma szereplői ném éltek azt a polgári, czéltudatos kis életet, amelyet a sors a nyakukba akasztott, hanem, magukra öltve a környezetük, az olvasmányaik, a színházuk, a képzelődésük fölfogását, letévedtek keskeny mesgyéjükről és belejutottak abba a nagy kátyuba, amelyet Beöthy Zsolt tragikumnak, de a konciliánsabb Heine már csak az egészségre ártalmas májashurkának nevez. Az ő sorsuk az volt: apró garnizónokban dominózni, műkedvelői előadásokban résztvenni, batyubálokban táncolni, dísznótorokat rendezni, dinnyés meg cseresznyés befőttet készíteni és katonákat nevelni a császárnak. Ehelyett azonban lelki problémákon nyargaltak, a nagy passzió lángjainál melegedtek és a becsület toasztjait mondották el; ahelyett, hogy a nézőtérén, a szerény zártszékben maradtak volna, fölkapaszkodtak a szinpadra, a fakó valóságok és rikitó hazugságok országába.

Mert, akármily figyelmesen vizsgálgassuk is a szereplőket, hármuk közül egyikben sem találunk oly vonást, amely az illetőt a polgári átlag, a predestinativ lények szintje fölé emelje. A legrokonszenvesebb: a férj, de egyuttal a legnaivabb is. Egy ember, aki teljesen

fölvad a környezetében, társadalmi relációiban; aki vakon szereti a nejét, a hivatását és ugyanoly vakon hiszi, hogy a tisztibojtra esett foltot csak vérrel moshatja le. A katonai reglement világát éli, nem a magáét, amely talán azt tanácsolta volna, hogy kutyakorbácsal ezt a csomót sokkal simábban és emberiebben lehetne megoldani. Az asszonyban még sokkal kevesebb a rendkívüliség és alakja vonalnyival sem kerekedik felül a kis, vidéki hisztériakén, akik csak hajdan voltak előttünk problémák, ma csupán akkor jelennek érdekes állapotot, ha anyai örömöknek néznek elé. A legkevésbé figyelemreméltó azonban a szegény sárgafelöltős halott, aki a Csiky Gergely és Kotzebue típusát képviseli, elnyütt, karrirozott ruhás és dohos szagu fogalmat, amely a szinpadon és a könyvekben már kifogyott a lélegzetből és csupán az életben tudja még ideig-óráig magát fölszinen tartani. Hol van e három ember sorsában a mindenenek megdöböntő végzet; hol van a lelki rugó, amely esetüket kilöki azokból a rendes válópöri előzményekből, aminőkhöz hasonló százezer esik meg minden nap; hol van a drámai erő, amely történetük olvasásánál a torkunkra teszi markát; hol van a megnyugvás, amely minden igazságos menetet nyomon kísér?

Mindezekből semmit se érzünk, látunk; az adott tragédiát — több-kevesebb kíváncsisággal — csak tudomásul vesszük, de meg nem értjük; az idegeink pillanatig szenvednek miatta, a lelkünk azonban kisiklik a véres határból. Ennek oka — lehet — részben az, hogy soha a becsületből annyi szemléltető prelekciót nem kaptunk, mint az utolsó esztendőben, amikor a véres megoldások szaporábbak lettek a csirkegombánál. Zsilinszky-ügy, Mátyássy-ügy, Pártos-ügy, Bózvály-ügy, Szőke-ügy, itt hemzsegnek körülöttünk és véres ujjal mutatnak az igazság útjára. A becsület, ez a csöndes, daczos, szigoru erkölcsü jóbarát, patétikus szónokká, izgatott demagóggá lett, amely nyersen sujt le öklével az asztalra és igazolni akarja, sőt tudja Macbeth látomásait. Mig azelőtt boszu és becsület nem egyszer idegen fogalmak, sőt néha ellenségek is voltak, ma karöltve járnak és négy csizmával rugják föl a megbántott becsület másik és emberi formáját: a resignációét, a tompa megadásét, a megbocsájtáséről nem is szólva. Amióta esküdt-szék van, amely nem egyszer azonosítja magát a becsület-problémák lairmoyant megoldásával, az emberiség szorgalmasan és pontosan szállítja az ifju hölgyeket és urakat, akik rosszul rendezett, sikethangu műkedvelői előadásban mutatják be a Folt, amely tisztit-ot, s reprodukálnak oly érzéseket, lelki folyamatokat, kítőreéseket, amelyek nem az övéik, hanem a patétikus köztudaté, a kávéházi morálé, a szomszéd-asszonyoké.

Kérdézzük: ha vajjon csakugyan olyan magas erkölcsi lábtókon jár-e a világ, hogy már egy haszontalan asszonyért vérrel kelljen fizetni? Csakugyan olyan kényes a becsületbeli érzékünk, hogy egy naplopó miatt föl kell forgatnunk az életünket, az idegzetünket, szét kell szaggatnunk minden köteléket, amely a léthez fűz?

Oly nagy kincs a családi élet, a hitvesi tisztesség embertársaink szemében, hogy a legkisebb folt erőszakos megtorlást kíván? E kérdésekre pusztán fölvetésük választ ad. Nézzünk körül, fent és lent, s azt fogjuk látni, hogy a világ szemernyivel sem jobb, mint akkor, midőn a hasonló eseteket seprűzéssel vagy nyaklevelekkel korrigálták, mikor a becsületnek még nem voltak professzionistái s mikor a megcsalt férjek esetei a Folies Caprice-ban és nem a morgueban végződtek. Az emberek ítélete, fölfogása, az igazság lényege, a bűn és büntetés természeti helyzete lassabban alakul át, mint a kő meg a vas, s ha mégis van kor, amely a vétekek szemben elnézőbb, azt megértő, akkor a mienk az, amely a büntetőtörvénykönyvet orvosi, pszichológiai és humanitárius erőkkel, a megbocsájtás ezer artériájával hálózza be.

Mindent összevetve tehát: a Bartl-ügyben nem látunk semmi rendkívülit és csupán egy momentum van, amely megállásra és gondolkodásra készít: a halálé. Ez ragadja ki a köznapi pörök szürke sorából a hadnagy alakját és döbbsenti meg azt, aki az életnek értéket, szint, becsületet tulajdonít. Aki azonban a halált az élet szükséges és természetes funkciójának tartja s abban nem befejezést, hanem megszűnést pillant meg, aki az elmulással hidegen számot vet s egy revolvergolyó utját ostoba véletlennek minősíti: annak az egész Bartl-ügy apró csirkepör, amelyet az élet ezrével dob elénk, s amely társaival együtt csak akkor fog megszűnni, ha őket természeteknek, jelentékteleneknek, dőréknek tartjuk és ezen a réven megfosztjuk a vér bódító és szinpadias és limonádés hatásától.

Syrian.

A pásztorfurulya.

Irta: ARTHUR SCHNITZLER. (4)

Álvását összeesküvésekről és merényletekről való álmok zavarták, még a fejedelem oldalán is csak ilyenmiről álmodott, pedig tudta, hogy az még élete árán is megvédené.

A várkastélyban, ahol Dionizia lakott, arról kezdtek suttogni, hogy a fejedelemasszony közvetlen környezete boszút forral Dionizia ellen. Senki sem tudta, honnan ered e hír, de Dionizia elérkezettnek látta az időt arra, hogy kedvesétől hathatósabb oltalmat kérjen s kijelentette, hogy csak két eshetőséget ismer: vagy számüzi hitvesét a fejedelem az udvarból és az országból, vagy őt engedi utjára bárhova s bármikor.

Mivel összeesküvésnek semmiféle jele, bizonyítéka nem akadt, a tényérnyalók gondoskodtak róla, hogy legalább látszólag legyen.

S összeült valami bíróság, amely a fejedelemasszonyt az ő meghallgatása nélkül bűnösnek ítélte s ráparancsolt, hogy összes levelezését és ékszereit adja át s az udvart s az országot haladéktalanul hagyja el.

A megtagadott hitves mindjárt másnap reggel, mintha e parancsot régóta várta volna már, néhány hívének kíséretében utra kelt királyi szülőinek távol országára felé.

Sokakat, akik gyanuba estek, száműzött a bíróság az országból, sőt sokan, akik fölöttébb veszedelmeseknek hirdettek, egyszerűen eltűntek az ország börtöneiben, amelyek ezidőszertint valóban telhetetleneknek bizonyultak.

Mivel az elégedetlenség legcsekélyebb megnyilatkozását is kérlelhetetlenül büntették, végül helyreállt a nyugalom s a béke s Dionizia az országnak annyira hatalmas urnőjévé lett, hogy fején koronával sem lehetett volna külön.

De mennél inkább nőtt hatalma, ő maga annál kevésbé találta boldogítónak sorsát.

A tiszteletére rendezett ünnepek mind zajosabbakká váltak, de igaz vidámság nem volt azokon. Még a fejedelem karjában is unottá és sivárrá vált a gyönyör s Dionizia egyszerre csak azon vette észre magát, mily erősen áhítja, hogy kedvese bárcsak tagadta volna meg hívságos vágyainak teljesítését s olyasmit is érzett, hogy kezdi megvetni, amiért hogy oly engedelmesen szolgálta minden akaratát.

Hogy megalázza s meggyalázza őt, amit hite szerint a fejedelem megérdemelt, fejedelmi ágyában az udvar aranyifjúságának adta oda magát s a legszeszélyesebben mindig más és más ajakról itta a pillanatnyi gyönyört.

A fejedelem szégyen és megbánás érzésével magába rejtette elkeseredését; de lázas és fölzaklatott érzékei aztán csakhamar más nők könnyű szerrel kivivható kegyeiben találtak enyhülést és új gyönyörűséget. A palota kapui, mint egykor Dioniziának, most ledér nőcskék egész sorának tárultak föl egészen nyilvánosan. De ugyanakkor mintegy ellenszolgáltatásul a fejedelmi kegy éppen azokat az ifjakat méltatta a legkiválóbb udvari kitüntetésekre, akik a legjobban tudtak kedveskedni Dionizia vágyainak.

Ilyen élet tobzódott a palotában egyre zabolátlanabbul, minden tekintet nélkül, szemérmetlenül.

S a nép körében nemsokára szájról-szájra szállt a hír, hogy a palota nagy vigadótermeiben az óriási fákllyák némely éjszakán nyilván ama vad tobzódáson való elszőrnyedésükben lobbannak el oly hirtelen, amiben a fejedelem és kedvese, valamint szeretőik ilyenkor megmámorosodnak.

S egy szürke reggelen, könnyedén vállrakapott, csillogó köntösében, arcát elfödve menekülve részeg mulatozók egy csapata elől a teremből, ahol a fejedelem maga is, mintha hirtelen megőrült volna, tört villogtatva rohant tévován ide-oda, Dionizia lesietett a lépcsőn, s valami borus ösztökélésnek engedve, amelyet utolsó csábításnak érzett, ama csöndes tó felé igyekezett, amely bükkfák sűrűségétől koszoruzottan ott rejtett a park végében, ott, abba akarta Dionizia az ő mámorát, az ő szégyenét, undorát unott, elnyűtt életével együtt örökre elsülyeszteni.

De a csillámló vitzükörben megpillantván gyűrött ábrázatát, ráeszmélt arra, ami már csaknem két esztenedeje nem jutott eszébe, — hogy anya!

Sarkonfordult, az utjába lógó galyak alatt visszasielt a kastély felé s fiatalosan suhanó léptekkel föl a hétéves kis herczeg hálószobájába.

Ahogy fiacskájának ágyához lépett, nem járt más az eszében, csak az a gondolat, hogy magával viszi a halálba gyermekét.

De ahogy a csöndesen alvó fiucskát megpillantotta, úgy rémlett neki, mintha az a kedves gyermekhomlok csodálatos, eddig még sohasem látott fenségétől ragyogna; egyszerre csak más ötlet villant meg agyában, már keletkezésében is annyira hatalmas, hogy az elébb még csüggedt anya most karjára kapta az alvó herczeget, meztláb visszasielt vele a diszterembe, ahol

a fejedelem immár egészen egyedül, minden fegyverét félredobva, homlokába lógó haját simogatva, rémes komolyan ült a hervadt virágokkal borított, zilált asztal mellett.

Dionizia megérezte e pillanatban, hogy urát ugyanaz a halálvágy tölti el, amely őt hatotta át.

A fejedelem megpillantván őt és a karján álommal küzködő hercegecskét, rájukmeresztette szemét s okát kérdezte ennek a különös látogatásnak.

Dionizia a gyermeket, mint valami drága ajándékot eléje tartotta s azt kívánta, hogy a fejedelem még aznap trónjának örökösévé nyilvánítsa a kis herceget.

S hogy a fejedelem meglepetten hallgatott, Dionizia az éppen fölkelő nap mindent megelevenítő hajnali fényében kiegyenesedve, esküvel fogadta, hogy a legutóbbi időszak vad tobzódásu hajszejának immár véget kell érnie, hogy ő ettől fogva a jótékonyág gyakorlásának és a kormányzás, törvényhozás munkájának szenteli életét s az ő szeretett fejedelmurának oldalán a hűséges hitves hivatását fogja betölteni.

Elég erősnek hitte magát arra, hogy az elmúlt évek gyalázatosságát az eljövendők dicsőségével oszlassa el s bizonyosra vette, sőt kezességet volt hajlandó vállalni azért, hogy ez a letűnt korszak a nép tudatában csak valami gonosz betegség emlékeként fog élni s végül is avult, mondává semmisül.

Fiának trónörökössé nyilvánítását utolsó ténykedésnek óhajtotta s oly megbocsátható, sőt szükség-szerű intézkedésnek tekintette, amely az országnak mindenképpen csak hasznára válhatik.

A fejedelem ragyogó szemmel nézte őket s beleegyezett.

Azonnal gyűlésbe hívták a főurakat. A fejedelem a leglelkesebb eltökéltség komoly hangján jelentette be elhatározását és ellentmondást senki sem kockáztatott.

A fejedelem akaratát kihirdették a népnek s gondoskodtak róla, hogy mindenütt ujjongó öröm fogadja e hirt.

Estére minden ablakban ünneplő gyertya égett, látszólag a legteljesebb meglegedés töltötte el az utcákon vonuló tömegeket s ami szóbeszéd hallható volt, az mind úgy hangzott, mintha e mai napon a nép szeretett fejedelmének és nemeslelkű hitvesének végre megszületett volna régvárt örökösük.

Nagy idő után most először adta újra át magát Dionizia csalódásnak s a lármás tömeg fizetett vagy félelemkicsikarta örömnilvánításait egészen komolyan hitte egy melegszió, soha teljesen el nem idegenített s épp azért könnyen újra megnyerhető nép ujonnan éledő bizalmából fakadóknak.

Csupa ujjongás volt a lelke, amikor a fejedelemmel megjelent az erkélyen, amely előtt szorongva tolongott a tömeg.

Az emberek a kis herceg nevét kiáltozták, mintha főfő joguk érvényesüléséről volna szó, midőn a trón örökösét ezen a sorsát eldöntő nagy napon szemtől-szembe óhajtották látni.

Dionizia uj boldogsággal eltelve sietett fiának szobája felé. Fel sem tűnt neki, hogy az ajtónálló őrnincs helyén. Csak ment, ment előre. Egyszerre csak döbbenne állt meg: fia szobájának küszöbén ott feküdt a kis herceg nevelőnöje eszméletlenül.

Rettenetes sejtés járta át Dionizia lelkét. Oda-rohant gyermeke ágyához. A fiúcska ott feküdt megtört szemmel, eltorzult ábrázattal, holtan a véres nyoszolyán, homlokából még egyre szivárgott a vér.

Csak pillanatig állt ott meredten Dionizia, aztán fölkapta gyermekének tetemét, szobáról-szobára rohant

vele, folyosókon, lépcsőkön végig az egész palotán, amely egészen kihalt-üresnek rémlett s végül a kis herceg véres tetemét még mindig szívére szorítva, megint ott volt az erkélyen, ahol a fejedelem egyedül állt s ott a megölt gyermeket először a fejedelemnek, aztán a tömegnek megmutatva, szörnyű boszuállásra szólította föl az embereket.

A fejedelem azonban, mintha kísértetet látott volna, rögtön elmenekült. Dionizia magára maradt, — és odalenn a palota előtt hirtelen minden zsidongás elhallgatott.

Egyetlen szánó hang sem felelt a siránkozó anyának, egyetlen boszukiáltás sem hangzott; — mintha senki sem kételkedett volna abban, hogy itt most Isten és nem gonosztevő emberek akaratából telt be ily véresen egy ifju élet sorsa, ami ellen hiábavaló immár minden jajgatás, minden boszuvágy, sőt az ilyesmi szinte vétékszamba menne; némán, meghúzódkodva, mint valami régvárt istenítélet tanui, osontak, oszlottak szerte s tüntek el az éjszaka sötétjében az egybegyűltek ezrei.

Dionizia újra meg újra feljajduló kiáltásai a pusztá éjbe vesztek s ő karján a véres gyermektetemmel, végül összeroskadt s eszméletlenül terült el a hideg kövön.

Amikor fölébredt, nagy csönd volt körülötte. Egyedül volt, a gyermek teteme eltűnt. Pillanatig azt képzelte, hogy valami rémes álomból ébredt.

Am kezének véres volta visszaidézte a valóságba.

Föltápáskodott, körülnézett és le a térre. Hajnali szürkületben derengett a pusztá várudvar...

Dionizia teremről-teremre sietett. Sehöl senki. A folyosókon egyetlen őrnincs sem állt, egyetlen inas sem volt látható, az istállókban sem ló, sem kocsi; Dionizia egészen magára maradt.

A várkastélyt mint valami elátkozott helyet mindenki elhagyta.

Példátlan rémület fogta el Dioniziát, nem mert a szabadba lépni.

Egyszerre csak eszébe jutott, hogy hálósobájából valami földalatti folyosó a fejedelmi palotába vezet. Odátámolygott az alagut ajtajához, amelyet csak ő maga ismert, eltűnt a sötétben s ment, ment sietve, suhogó ruhájával a folyosó nyirkos falát horzsolva, ment előre, vakon.

Nemsokára bágyadt világosság kezdett derengeni körülötte, de utja még végtelennek rémlett; mintha üldöznék, úgy rohant, míg csak el nem érte az ajtót, amelyet belökött s a melyen túl szinte kiesve a falból, a fejedelem elé toppant, aki sötét köpenyegébe burkolózva, egyedül ült íróasztala előtt s az íróasztalon égő egyetlen gyertya lángjába meresztette szemét.

A fejedelem összerézcent, riadtan nézett Dioniziára, szeme lángot lövelt, keze odakapott egy előtte fekvő papírlap után, Dionizia elkapta azt, a fejedelem nem ellenkezett s Dionizia olvashatta saját halálos ítéletét, amely alól csak a fejedelem aláírása hiányzott még.

Soha még férfit oly szánalmasnak nem látott Dionizia, mint amilyennek most annyira imádott szerelmesét látta, aki minden fonságából kivetkőzött állt előtte s gyáva, de végzetes szavakkal igyekezett mentetni helyzetét. Ellenállhatatlan kényszernek esett hatalmába, — panaszkolt — fogoly volt a saját kastélyában. Híveivel a száműzött fejedelmű immár utban is van hazafelé s ő magát, országát, uralmát, talán életét is csak úgy mentheti meg, ha nevét aláírja ennek az ítéletnek. Fájdalmas csodálkozással látja, — ugymond — hogy Dionizia idejött. Titkon azzal a reménnyel vigasztalódott, hogy már menekülőben és biztonságban is van. Hát nem volt az a kastély egészen néptelen?

Nem volt-e az utja mindenfelé szabad? Miért nem használta föl az éjszakai zavart? Miért rohant így szinte szántszándékosan a vesztébe? De tudja meg, — ugymond és szava egyre határozottabban és kiméletlenebbül hangzott — hogy ő nem irgalmatlan, nem kegyetlen ember, nem fog, mint ahogy Dionizia nem ok nélkül rettegetne attól, őrségért kiáltani, nem, sőt inkább megengedi neki, hogy ugyanazon a titkos ajtón, amerről jött, mindjárt vissza is mehessen, nappal a földalatti folyosó oltalmában rejtőzhessék, jövő éjjel pedig aztán az ellenkező oldalon végképp elhagyja őt. Nem fogja kiszolgáltatni; sőt még arra is gondja lesz, hogy a kastély egész nap elhagyottan maradjon; ezt az időt azonban jól használja föl, s meneküljön oly gyorsan, ahogy csak bírja a lába. S végül fejedelmi szavát adta, hogy egészen addig semmiféle üldözéstől nem kell tartania.

Dionizia csak hallgatta s merőn szegezte rá mindig szemét, amelynek átható nézése elől a fejedelem minduntalan félre-féltre pillantgatott.

Aztán anélkül, hogy csak egyetlen szóval is felelt volna neki, elhaladt a hirtelen elsápadó mellett, föl-rántotta az előterembe szolgáló ajtót s az örök között, akik mozdulatlanul álltak helyükön, nyugodt arccal ment tova, le a márványlépcsőn, ki a magasan ivelt várkapun, aztán a város utcáin, el az emberek mellett, akik megismerték s ijedten húzódtak vissza, félre tőle, mint valami megbélyegezettől, véres ruhában, félig lehunyt s egyre maga elé meredő szemmel, úgy ment, ment tova.

A város kapujáig csak egynéhányan, de aztán félénk-tartózkodón, bizonyos távolságban egyre többen követték.

Ekkor azonban Dionizia hirtelen hátrafordult; véres kezének egyetlen parancsoló mozdulatával intett azoknak visszamaradást s nagyot sóhajtva, föllélegzőn folytatta utját az üde tavaszi levegőben, a reggeli nap fényétől megaranyozott mezőkön, hazafelé.

7.

Éjszaka idején mindig vándorolt s nappal réteken s erdőkben aludt, testét s ruháját folyók s tavak vizében mosta s gyümölcsön élt, amit a véletlen vetett az utjába.

Nem azért, mintha az életét féltve akart volna rejtőzni; elvégre az életével már nem törődött sokat, hanem hogy ne kelljen hallania emberhangokat, ne kelljen látnia emberarcokat, azért húzódott félre a megszokott utvonaltól.

Számlálatlanul tünnek, illantak fölötte a napok s jó sokára egy csillagfényes éjszakán odaért a rég elhagyott ház kapuja elé, amely tárva-nyitva volt, mint ahol várnak valakit.

Be sem lépett a lakásba, csak ment föl mindjárt a kis csigalépcsőn a toronyba Dionizia, mert bizonyos volt benne, hogy urát ott-találja.

Csakugyan ott volt a tudós, mozdulatlanul állt a nagy messzelátó előtt s figyelte, fürkészte az eget.

Amint lépteket hallott, megfordult s megpillantotta Dioniziát. De szemében a legcsekélyeb csodálkozás, semmiféle meglepetés sem tükröződött, csak szelid mosolygás jelent meg arcán, mint amilyennel kedves vendéget szokás köszönteni.

— Megjöttem — mondta Dionizia.

A tudós bólintott.

— Vártalak. Ez éjjel kellett eljőnnöd, tudtam.

— Hát ismered sorsomat?

— Ha más nevet vettél is föl, ismerem életed folyását. Nem volt az olyan, hogy titok maradhatott volna. És ez a sors csak a te sorsod lehetett minden élő asszonyok közül, csak te élhetél olyat. Isten hozott, Dionizia.

— Hát szívesen köszöntesz? Nem irtózol tőlem?

— A magad életét élted, Dionizia. Tisztábban állasz előttem, mint azok, akik az ő titkolt vágyaik borus gőzéiben lélekeznek. Te tudod, ki vagy. Hogyan irtózhatsz tőled!

— Én tudnám, ki vagyok?! Épp oly kevésbé tudom ma, mint ahogy akkor reggel sem tudtam, amikor elengedtél. Abban a szűk körben, amelybe eleinte korlátoztál s ahol minden csak kötelességgé vált, lehetetlen volt megtalálnom magamat. A határtalanban, ahova elküldtél és ahol csábítás volt minden, el kellett vesztenem magamat. Nem tudom, ki vagyok.

— Hálátlan! Még szemrehányással illetsz engem, amiért hogy megengedtem neked azt, amit soha semmiféle bölcs szerelmes nem mert még megengedni és amire soha semmiféle szerelmes bölcs még nem birta rászánni magát?

— Te bölcsnek hiszed magadat? Te, aki nem tudod, hogy minden egyes emberi teremtés csak egyetlen keskeny ösvényen juthat ennen valójának megismerésére és érvényesítésére? Csak ott, ahol lényének veleszületett és soha meg nem ismétlődő, egyedülálló rejtélye az isteni és emberi rend magasztos törvényeivel egy mederben bontakozhat ki. Te mondod szerelmesnek magadat? Te, aki azon a régi reggelen nem siettél le abba a völgybe, hogy széttörjed ott azt a furulyát, amelynek hangja a szeretőd sorsát döntötte el? Fáradt volt a te szived, Erazmusz, azért engedted el engem, ahelyett, hogy fölvetted volna a harcot, amely akkor még nem volt elvesztett harc; és szellemedet a szavak hideg karmainak markolása ölte meg, azért hitted, hogy az élet óriási teljét, millió és millió erőnek össze- és közrejátszását holmi rideg formula homoru tükrébe gyűjtheted.

És Dionizia sarkonfordult s menni készült.

— Dionizia! — kiáltott a tudós a tovainduló után. — Térj hát eszedre! Összevissza-sorsod megzavarta gondolkodásodat. Itt megnyugvást és tiszta életet találsz majd. Hát elfeledted ígéretemet? Szobád, ágyad, ruhád visszavár és sem kérdéssel, sem váddal sohasem foglak gyötörni én. Itt biztonság a sorsod, odakünn veszedelem és halál.

Dionizia már az ajtóban volt, onnan fordult vissza még egyszer, utolszor.

— Mit bánom én most már, hogy mi vár engem odakünn! Csak közeledben nincs, nem lehet immár nyugtom. Ha megborzadtál volna a sorsok ama retentő lélekzésétől, ami homlokod körül liheg, akkor még megérthetnők egymást, — itt maradhatnék és lelkem a lelkeddel megnevezhetetlen gyötrelmek tüzeiben még összeforrt volna talán. De így semmiféle álarcos rejtelve az életnek oly iszonyattal el nem tölthet engem, mint a te bölcseséged megkövült torz-ábrázata!

S a csigalépcsőn lefelé indult, anélkül, hogy csak egyszer is visszapillantott volna.

Kisietett a házból s csakhamar eltűnt a sikság messze homályában.

Erazmusz eleinte megdöbbenően tűnődött, aztán utánasietett s órákig kereste nyomát. Am el nem érte már s végül csüggedten visszatért.

Kérdőzködése, további nyomozása sem járt eredményre. Dionizia eltűnt, és soha senki sem tudta, hogy talán más néven élt-e még valahol a világon,

vagy pedig névtelenül pusztult-e el mindjárt akkoriban véletlen vagy magaválasztotta halállal.

Erazmusz nemsokára Dionizia eltűnése után valami titokzatos fényű csillagot fedezett föl az égen, amely egészen új és megfejtethetlen törvények szerint bolyongott az űrben. S följegyzéseiben nyoma maradt, hogy ezt a csillagot kedveséről Dionizának nevezte el. Más kutatók azonban hiába fürkésztek aztán az eget, hiába keresték ezt a csillagot, soha meg nem találták, bizonyára örökre elnyelte a végtelen.

(Vége.)

Egyedül.

Ha hullni kezd a hó hűs téli estelen,
A villogó folyón köd ül és holt a lég
S már elmerült fakón a nap veresse lenn :
Oly egyedül vagyok, hogy felsikoltanék.

Halkan megindulok, mint egy kivert madár,
Mint egy halott szegény a csillogás alatt,
Mebujva, mint a csatt, melyen kis ujjad áll :
Csak most ne jöjj felém, csak most ne lássalak.

Nem volna csufabb arcz, ha eltorzulna szám,
Csak utczák villanya ne égne oly vadul,
Csak volna most sötét s ez est úgy hullna rám,
Mint bus bronzszin boád, mikor nyakadba hull.

Oly messze tűnt a lét arany tetőivel,
Miknek kék kincseit szerelmem ötvözé,
Ó, messzi drága kincs, ujjongó női fej,
Merülj te is fakón fehér ködök közé!

Turóczi József.

Saison.

Az első zsur.

— okt. 6.

(A primär üdvözlések, a viszontlátás első örömei és egy Weingartner-szimfónia hangjai multával; amikor már mindenki kezdi jól érezni magát a szomszédja társaságában; amikor mindenki észrevette már a démoni mosolyt a reprodukált da Vinci-képen; amikor a háziasszony arczáról leolvadt az első izgalmak vöröse; amikor a férfiak már letegeztek az ismerős és ismeretlen hölgyeket és ez elmés nekifutamodás után újból a magázás szellemtelen sodrába kerültek; amikor az irodalom is elintéződött; amikor végre a kezdő, de máris oly tapasztalt unalom jótékony boruja sűrű habbá kögültette a cigaretta-ködök kék foszlányait.)

A HÁZIASSZONY (az egész társasághoz): Gyerekek, hát mit szóltok Tripoliszhoz?

EGY FÖLÉNYES UR (sugva a szomszédjának): Ravasz

asszony! Megládd, ezentul szállóige lesz ez a kérdés: mit szóltok Tripoliszhoz?

A HÁZIASSZONY: Kedves Rudi, már megint mit sugott rólam a doktornénak?

A FÖLÉNYES UR: Hogy maga ravasz asszony. Azt szeretné, hogy a vendégei távozzanak és az iménti kérdésével tesz rá célzást. Fogadni mernék, hogy ezentul nem a Rákóczi-induló hangjai mellett lesznek a nagy eltávozások, hanem ennek a kérdésnek feltevése után. Ha a háziasszony már unja a vendégeit, csak ennyit kérdez: Mit szóltok Tripoliszhoz?

TÖBBEN (egyszerre): Halljuk! Ez magyarázatra szorul!... Igaz ez, Terka? (Terka a háziasszony.)

A HÁZIASSZONY: Nem igaz! Nem igaz!

A FÖLÉNYES UR: Bocsánatot kérek; lehet, hogy ezuttal ném igaz! De ezentul igaz lesz. Sőt most is igaz, csak még határozott alakot nem öltött. Megmagyarázom.

A HÁZIASSZONY: Csak ne magyarázzon, fiácskám! Nagy viccz valamit úgy magyarázni, hogy éppen azt, vagy esetleg annak az ellenkezőjét bebizonyítsuk! Egész ártatlanul tettem fel a kérdést. Elvégre csakugyan Tripolisz ma a legaktuálisabb ügy az egész világon. Igazam van, főhadnagy ur?

A FŐHADNAGY: Mi katonák...

EGY FIATAL KÜLFÖLDI ROVAT-VEZETŐ: Az egész kérdés a Balkán irányában csucosodik ki. A mi számunkra Tripolisz a Dardanellákon van, Preveza körül... Igazam van, főhadnagy ur?

A FŐHADNAGY: Hát kérem, mi katonák...

EGY KISASSZONY (aki dragonyoscsákószzerű kalapban van és ennél fogva ért a hadviseléshez): Kedves Lulu, adjon nekem is abból a Kuglerből.

A FÖLÉNYES UR: No lám! A tripoliszi kérdés itt van és az udvari tanácsosné már távozni készül.

UDVARI TANÁCSOSNÉ: Mennem kell, az uram...

A FÖLÉNYES UR: Az ura megtiltotta önnek, hogy ebben a kérdésben nyilatkozzék. Az udvarra való tekintettel.

EGY BÖRZEÁNER: Én azt hiszem, hogy az egész Tripoliszból egy szó sem igaz. Az Agenzia Stefani kontreminörök számára dolgozik.

A KÜLFÖLDI ROVAT: Bocsánatot kérek, lapomnak megbízható tudósításai vannak.

A HÁZIASSZONY: Beszéljünk talán másról!

EGY HÖLGY (aki már volt Korfuban a szeretőjével): Engem meg se kérdeztek a tripoliszi kérdésről. Én, aki már görög vizeken hajóztam...

A FÖLÉNYES UR: Lelkem, hát nem tudja, hogy Tripolisz Afrikában van?

A HÖLGY: Oda is el akartunk menni...

A HÁZIASSZONY: ... tunk? ... tudtommal egyedül voltál Korfuban, szívem. Mért... tunk?

A HÖLGY (nem jön zavarba): Egy angol társasággal ösmerkedtem meg Korfuban. Azért... tunk. Tehát Tripoliszba akartunk — már tudniillik az angolokkal — menni, de aztán meggondoltuk a dolgot, mert a Jenőnek haza kellett jönni.

A FÖLÉNYES UR: Ahá! Ez az a Jenő, aki megtalálta a tripoliszi kérdés kulcsát. (A főhadnagyhoz.), Mit szól hozzá, kedves Jenő?

A FŐHADNAGY: Mi katonák...

A HÁZIASSZONY: Beszéljünk talán arról, hogy a német császár milyen kedves levelet írt a szultánnak! Képzem, hogy örült a szultán neki! A levél hatása alatt biztosan odaajándékozta egész Tripoliszt az olaszoknak.

A FÖLÉNYES UR: Ezüst tálcán.

EGY KISASSZONY: Olvasom a lapokban, hogy a szultán már elutazott Zalamlikba. Az biztosan olyasvalami lehet, mint Zellamsee.

A FÖLÉNYES UR: Egész biztos. (Gunyosan.) De azért mégsem menekül, mert az olaszok azt is bombázzák.

A KÜLFÖLDI ROVAT: Ugyan kérem, mit viccel? Az nem Zalamlik, hanem Selamlik. És amint Selamlikből táviratozzák nekünk...

A HÁZIASSZONY: Jó, jó! Olvastuk. Mindent csak maguknak táviratoznak a csataterőről.

A KÜLFÖLDI ROVAT: Pardon! Csakugyan nekünk táviratoznak mindent. Mert kitűnő hírforrásaink vannak. Mi hoztuk a prevezai bombázás hírét is.

A KISASSZONY: Vajjon hol van Preveza?

A FŐHADNAGY: Bayram mellett.

A KÜLFÖLDI ROVAT: Nem egészen mellette. Mert mint Bayramból telefonozza tudósítónk...

A HÁZIASSZONY: Érdekes. Eddig mindig azt hittem, hogy Bayram az egy ünnep. Olyasvalamiféle, mint a hosszunap.

A FÖLÉNYES UR: Mondhatom, még ilyen unalmas se volt a maga zsurja, drágám. Hátha még Balkán-kérdés lesz a tripoliszi kérdésből.

A HÁZIASSZONY: Akkor talán nem lesz olyan unalmas. Mert Balkán-bonyodalmak esetén önöket, férfiakat be fogják hívni katonának. Ugy-e, főhadnagy ur?

A FŐHADNAGY: Mi katonák azon az állásponton...

A FÖLÉNYES UR: Ezennél távozást proponálok. Mert ha még sokáig itt maradunk, Jenő ki fogja fejteni a katonák álláspontját. Felkérem a háziasszonyt, adja meg a jelt a távozásra.

A HÁZIASSZONY: Mit szóltok, gyerekek, Tripoliszhoz?

(Mind bucsuzik.)

A FŐHADNAGY: Pedig szerettem volna kifejteni álláspontomat.

(Mind el.)

(Az író pedig bocsánatot kér olvasóitól, ha unalmas volt. De zsurról lévén szó, nem lehetett más. Egyetlen reménye, hogy senki sem olvasta.)

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

5 A zászlós. Három napig találgattuk az okot, mely a bájos, hófehér lelkű kisasszonyt halálba kergette. Minden találgatás hiábavaló volt. De hogyan is járt volna eredménynyel a nyomozás, mikor a kisasszony hamis utra terelte a fővárcs legjobb titkosrendőreit. Az okot mindenfelé keresték, csak ott nem, ahol megtalálhatták volna. De ki gondoljon szerelemre, mikor egy hófehér lelkű kisasszony azt írja halála előtt néhány pillanattal, hogy a reménytelen szerelémnek semmi köze a halálához. Már bele is töröttünk volna a gondolatba, hogy ez a halál hét pecséttel lezárt titok marad, amikor segítségünkre jött Makk Jenő, a tüzérszászlós és egy revolverlövessel feltörte a titok pecsétjét. A kisasszonyt tehát mégis szerelmi fájdalom kergette a halálba. De hát miért kellett ezt tagadni? Szeretni még tisztalelkű leányoknak se bűn, s ha a kisasszony a tagadással bűnnek stigmatizálta, miért nem volt türelmesebb a zászlós, miért nem szenvedett szóltanul s miért nem kiáltotta a világ fülébe, hogy a tragikus sorsu leány szerelmes volt. A kisasszony utolsó akarata az volt, hogy a világ sohase tudja meg, hogy szeretett. Ezt az utolsó akaratot respektálni kellett volna Makk Jenőnek. Élnie kellett volna, élni és szenvedni. Az élet így még tragikusabb lett volna, mint a halál, s a zászlósok oly fiatalok és oly naivok, hogy tőlük méltán várja a világ a tragikusabb megoldást.

* * *

> A szappan. A szappanról és a kulturáról, de kapcsolatban a háborúval van nekem egy régi teóriám, amit most az olasz-török háború egyik incidense is valahogyan kiegészít. Az ős axióma azt mondja, hogy minden nép kulturáját arról lehet megítélni, hogy mennyi szappant fogyaszt. Az én elméletem így bővíti ki ezt az axiómát: az angol hadat visel kulturátlan népek ellen a kultúra nevében azért, mert a kultúra együtt járván a szappannal, a meghódított népek majdan jelentékeny szappant fogyasztanak. Most már: Olaszország a tripoliszi háborút egyenesen és kizáróan csak a kultúra nevében okolta meg, ez a háború tehát egészen bizonyosan kulturaháborúnak tekintendő, már csak annak a népnek a zsirójára is, amelyik adta a világnak Michelangelót csakugy, mint a cambia di valute nevezetű intézményt; Mascagnit csakugy, mint Musolinót. Azonban mi történik? Gonosz a pogány és ellensége a kulturának. Az olasz elfogott néhány török hajót, négyszáz embert foglyul ejtett róluk és elvitte őket Tarentóba. És most az olasz lapok szinte álmélkodva ujságolják, hogy a török foglyok ott, Tarentóban nagyon csendesen viselik magukat, senkivel sem beszélnek és mindennap szappannal mosakodnak. De ezen a legutóbbi tényen szinte összecsapják a kezüket az olasz lapok a csodálkozástól. Török és szappannal mosdik, holott a próféta ezt nem parancsolta meg neki még a legszentebb abdesztánmosakodásra sem. Török és szappannal mosdik, ahelyett, hogy pogány módra, miután már nyereg alatt nem puhíthatja, nyersen enné meg ugyanazt a szappant. Mindezt nem teszi a négyszáz tarentói török fogoly. Hanem megmosdik mindennap alaposan szappannal, mert a bolond pogánynak az a balhite van, hogy Olaszország ezzel a háborújával nem is annyira a kulturát terjeszti, mint inkább a kolerát, ez ellen pedig — ezt már a török is tudja — minden bombánál biztosabb védelem a szappan.

* * *

Szeplős és pattanásos hölgyek és urak részére kizárólag a Diana-arczkrém és Diana-szappan bőrápoló- és szépítőszér ajánlható. Ára 75—75 krajczár. Egyedüli készítő: Erényi Béla Diana gyógyszertára, Budapest, Károly-körut 5.

24 Felségsértés. A király személye szent és sérthetetlen és most emiatt került bajba egy szegény oláh, aki elkeseredésében azzal gyanusította meg az ősz uralkodót, hogy — zsidó. És a komoly bírák összeráncolt homlokkal fogják meghozni a

szigorú ítéletet az együgyű Juon ellen, aki önkéntelenül is a legfurcsább felségsértést követte el. Ötven esztendő alatt ebben az országban legendák keletkeztek a királyról, aki távol, idegenben él a néptől, attól a néptől, amely a maga naiv fantáziájával a légköltősebb dolgokat és történeteket meséli el róla. Ártatlan, kedves történeteket, amiken talán éppen a felséges ur mosolyogna a legjobban. S mindenestre jellemzi a nép abszurdumokig elkalandozó gondolkodását ennek a havasi potyésznek a mondása, aki annyira nem tudja, ki is az ő királya, hogy zsidónak gondolja, mert az ő nevében vezetett ellene végrehajtást a falusi kocsmáros. A realitások korában a meséket újra a királyok alakja köré fonják, akik messze, színes ködben élnek.

* * *

D A riporterek fejedelme. Ezen a héten a római *Tribuna* egy munkatársával beszéltem. A riporterek fejedelméről, Luigi *Barzini*-ről sok érdekes dolgot mondott el. Luigi *Barzini*, aki most Tripolisban hallgatja az ágyuk zengését, valóságos diadalmenetben hagyta el az olasz földet. Harci tudósításaiért egy vagyont előlegezett neki a *Corriera della Sera*. R riportjait pedig úgy olvassa ezekben az izgatott pillanatokban az olasz nép, mint a bibliát. Luigi *Barzini*-t mítosz övezi. Nem csodálkozom rajta. Ez a fürge zszurnaliszta, ez az elsőrangú történész és szépíró, akinek minden betűjét több arannyal fizetik s ki ott van a világkörüli automobiluton, repülőgépen száguld, különhajón rohan Amerikába, a messzinai földrengés első vendége és most a harctűz közelében ír, hitet kelt bennünk is és többet látunk benne, mint zszurnalisztát, történészt és szépírót. Szavai mögött az erkölcsi erőt, hősi motívumok áradását érezzük. Amint a távolban recsegő harci trombitákról, az izzó-kék afrikai csendről, ütközetekről és bombázásokról telegrafál, minden betűje törvény és kijelentés és ő egy modern hitrege hőse. Csak nagyon régen alakulhattak ki ilyen regék és csak legujabban, a haladó technika, a villamosszakra, az aeroplánok, a zszurnalisztika korában.

* * *

D Branscikia aeroplana. Egy tudós felfedezett egy madagaszkári rovar, amely már több ezredéve röpködött a levegőben, szabadon és boldogan s az aeroplán nevével keresztelte el. A rovar tudniillik csodálatosan hasonlít az ember-szerkesztette repülőgéphez. Mintha a természet egyenesen egy kis mintát, egy kis tervvázlatot készített volna izekből és rostokból, emberi használatra. Elülső része igen nagy, a potroha pedig hátrasülyed és így a helyzeténél fogva ellensúlyozza az előremeredő óriási terhet. Egy élő biplán. Láttam a fotográfiafiáját. Elhültem a hasonlóságon és egy gondolon. Nem a természet ujjmutatása volt ez a benzin nélkül repülő fereg? Nem egy Isten bizalmas közlése, amelyet eddig nem vettünk észre, kallódni hagyunk, negligáltunk? Nem olyan ez a rovar, mint az ősidőkben a fatörzs kivájt öble, amelyből megszületett az első hajó? Ki tudja. Ha valamelyik tudós nem most botlik belé, de előbb, talán tőle kap az ember szárnyakat és már sok évtizeddel ezelőtt hasítjuk a levegőt.

* * *

☪ **Dönniges Helén.** »A víz folyik, a vágy csillapul, a szív felejt» — és amikor a Dönniges Helén szíve utolsót lobbant: már nem gondolt arra, aki lángbaborította az idegeit és akinek hulláján később a hír, az emlegetettség, a nemi dicsőség piramisára hágott. Ahogy Szendrey Juliát üldözték, amiért valósággá tüzesítette a Petőfi vízióját és a titán halála után is talált férfit, akihez érdemesnek tartotta az életét hozzákapcsolni, — úgy hengergették a szitkok, átkok, rágalmak sárbombáit Dönniges Helénre, amiért a taifunnal, ami a vérét felkavarta, kisodorta

Lassalle az életből. Ma már a történelemé a tragikus szerelem és minden pártindulaton túl meg lehet állapítani, hogy az a szerelem nem is volt szerelem és a Lassalle szíve épp úgy csak epizód-szerelmekre, hónaposszobákra volt berendezve, mint a vöröshaju, hisztérikus jukker-lányé. És kettejük közt — az egyik Európa legszikkázóbb elméje volt, a másik egy madáreszű, pusziéhes kis dáma — a leánynak volt igaz: ő tudta azt, hogy ők csak az érzékek tánczát rophatják együtt, az életük csak a hus hidján át ömölhetik egybe, s ha volt valaha a szerelemnek két dudása, akik egy csárdában sokáig nem férhetnek össze: az ő meg Lassalle. Meg is mondta a férfinak: itt vagyok, csinálj velem, amit akarsz, — de a férfi, aki a politikában is optimista volt és a pillanat napfényes távlatából látta a dolgokat: hazaküldte és ő, a zseni, az Apolló és az apostol, úgy viselkedett, mint egy József, mint egy müncheni bugris, mint egy erkölcsrendőr, aki a mámort csak legitim ágyon akarja habzsolni. Arról már azután senki se tehetett, hogy az Achilles-sarkán sebezett lány a faképnél hagyta és az a bitang bojár olyan hidegvérrel lötte keresztül a zsidó Alkibiadeszt, mint egy analfabéta hegyi pakulárt a birtokán. Hogy a nő profitirozott magának a dologból annyit, hogy a Lassalle dicsőségéből — ami a gyorsan zuhanó decenniumok ködében egyre nőtt — glóriát szőtt a saját homloka köré és azzal, hogy a memoárjait s a betűkőn át a saját hófehér testét briliáns üzleti reklámmal a piacra dobta: az természetes. Végre is: azért, mert Lassalle elég oktalan volt érte, egy semmilányért, egy buja kis nőstényért egy mócz fajankó fegyvere elé állani, azért neki nem kellett apáczának menni és paragon hagyni egy nagyszerű tőkét: a Lassalle emléket. No de a morál és a Lassalle-kultusz is megkapta a maga elégtételét: a nő is szerelmi bánatában, a legutolsó férje koporsóján szállott ki az élet vonatából. Igaz, hogy hetvenöt éves korában... amikor, ha kellene, se akadna férfi, aki elszerződne egy kis vigasztalóba.

* * *

☉ **Preveza.** Egy kis balkáni kikötőt kell elképzelni, este van, vihar, szürke hullámok és két kis rongyos török hajó siet be az öbölbe. A matrózok fáradtak a tengertől és a rumtól, a kapitány két hete nem látta a feleségét. Mikor a bejárathoz érnek, új hajók jelennek meg. Sötét, nagy pánczélosok. A török kapitány megismeri a zászlót a hideg alkonyatban: olaszok. Brávó, az olaszok is ide menekülnek a vihar elől, gondolja és vígan hívja a hajókat magához, megáll és várja őket. Az olaszok jönnek és mikor már egészen közel vannak, elsütik az ágyukat és az egyik kis török naszád nyolcz embere orra bukik. A másik hanyatthomlok menekül. Mi történt? — gondolja a haldokló török kapitány. — Mit akarnak az olaszok? — Szegény meghal és nem mondja meg neki senki, hogy egy órával előbb kiűtött a háború: az olaszok már tudták, de ő, szegény, belehalt nyolcz emberével a késedelmeskedő török hadügyminiszteri hirszolgálatba. A prevezai halottak igazán nem fogják soha tudni, hogy miért kellett meghalniok. C'est la guerre, messieurs!

* * *

4 **D'Annunzio levele.** Furcsább levelet még aligha kapott megcsalt férj, mint az az olasz gróf, aki most magyar állampolgár lett, hogy a feleségétől visszavegye a nevét. Az isteni Gabriel remekelt, megírta legtökéletesebb művét, amiben benne van minden zsenialitása és egész borügynöki mivolta. A Fuocóban csak az irodalmi vigécz beszélt, izléstelenül és unalmasan, de itt a szép lélek is szóhoz jut. Ne csukd be ajtódat előttem, én igaz és őszinte barátod vagyok — mondja elérzékenyülve és gondosan lemásolva a levelet egy legközelebb megírandó regénye számára, amivel megint ájulásba fogja majd ejteni a felsőbb leányokat. Ez a kopasz Don Juan soha még ilyen

szánalmas nem volt, mint ebben a levélben, amit egy borbély-legény restelt volna papírra vetni. Nálunk megpofoznák érte, de Itáliában dal és citrom virul, ott limonádétól szoktak be rugni az emberek s egy édes rimért megkegyelmeznek még D'Annunzionak is. Pedig csak annyiban különbözik a köpenicki vargától, hogy ügyesebb nála és sohasem érték még in flagranti. Suszter, mondja egész Európa róla, Olaszország azonban lelkesen kiált fel: igen, suszter, de isteni suszter.

SZINHÁZ.

Az élet szava.

(A Magyar Színház bemutatója.)

... »Tudja doktor ur, hogy néha mit gondolok? Vajjon a fiatal-ság egyáltalában nem valami be-tegség-e?«

Schnitzler. Az élet szava.

Halál: mennyi variációban fordul elő ez a szó Schnitzler szótárában. Elegáns, jól öltözött urait, édes és melanchólikus leányait, beteg és törékeny figuráit mindig ő követi. Nem is kell végigolvasnom a könyveit. Csak néhány motívumot hallok egy fiatalemberről, aki a kertben a halott anyjáról beszél, egy doczensről, aki gyászruhában kutatja a felesége életét, vagy egy fess katonatisztról, vagy egy kopár vivőrről, vagy egy leányról, aki zongorázik, énekel és az arcán a tüdővész rózsái, vagy véletlenül az esztétikus, ránczsimitó, megszépítő halálról hallok s nekem (végzetesen és ellenállhatatlanul) erre az ausztriai költőre kell gondolnom. Különös levegő öleli körül. Lenge, finom és bánatos nála a halál. Nem is igen lehet elválasztani tőle. Annyira egynek látja az étellel, hogy a részéül érzi és a szemében a szerelemnek se befejezője, de czukra, álma és morfiumja. Végigtekintek az összes drámáin és novelláin s úgy látom, hogy Schnitzler folyton operál vele, sulyul köti könnyű, majdnem elrepülő játékaikhoz, széles perspektívát tár általa és a segítségével, mint egy mumussal, kiugrasztja képmutató embereiből az igazságot, a végzetet, a szkepszist. Schnitzler életművész — és halálművész. Az egyik ajtón ágyat, selyem hálóinget és parfüm-szórót visznek be a kellékesek, a másikon pedig már a pompes-funèbres emberei jönnek ki, gyorsan, koporsót czipelve, ezüstsínóros, fekete egyenruhában.

Ebben a háromfelvonásos színműben, amit most mutat be a Magyar Színház, sok halál esik, járvány dul a színpadon és végül egy temetőre való hulla fekszik előttünk. A néző hamarosan zavarba jön. Egy egész ezred — a kék kúrasszirok ezrede — halálba masiroz, hogy jóvátegye a mult bűnét és a hősiségével helyreállítsa az ezred becsületét. Két leányt látunk. Az egyik — a hősnő — megöli gonosz és zsarnoki apját, a hetvenkilenczéves, beteg ezredes, hogy a szeretőjéhez szökhessen. Akkor találkozik a kedvesével, amikor már késő s kiábrándítja belőle az élet és elragadja tőle a halál. A másik leány, az unokahuga, azért a fiatal erdészért hal meg, akit viszont a hősnő nem szeret. Egy izgatott jelenetben az ezredes lelövi a feleségét, a hadnagy kedvesét. Czéltalan életet, czéltalan halálok, czéltalan gyilkosságok. Hiába keresünk bünt és bűnhődést, amely a drámában logikusan egymásba fonódik, a bűnnek nincs bűnhődése és a bűnhődés megjön bűn nélkül is. Nem a dráma oszt igazságot, de a logikátlan élet. Mi pedig azt kérdezzük, mi ennek az értelme. Vajjon mi az értelme a gyilkosságnak? Semmi. Mi az értelme az időt és tért átfogó szerelemnek? Semmi. Mi az értelme az egész életnek? Semmi. Ezek az alakok, akiket az élet hív, mennek a vágyaik után és meghalnak, mert élni akarnak, ugrálnak, mint

az őrjöngő bábok, czél és értelem nélkül és végül már mi se tudjuk, hogy a fiatalság betegség-e, táncz-e, vagy ideg-görccs, rózsá-e a homlokon, vagy csak egy piros fekély a napban, s általában az egész termékenység, az élet erjedése és lázas rügy pattanása nem-e valami átok, valami fürtelem, valami csömörletes kovász, amely betegen kel, sarjad és dagad. Ezt se tudjuk.

Elismerem, hogy a drámának ez az utolsó és nagy-szerű igazsága csak néhol csendül ki. A darab csonka. Schnitzler, amint a logikátlan életet illusztrálta, maga is logikátlan lett mint drámairó. Metafizikai magasba tévedt. Ennek pedig áldozatul esett a kompozíció kerekedsége. A cselekmény össze-vissza szótt-font polifon vezetése nem sikerült, a képből körkép vált, a misztikumból terméketlen homály. De azt mondhatnám, hogy Ibsen megírta a Vad-kacsá-t és Schnitzler, aki legszerencsésebb éveiben se volt ment Ibsen hatásától, megírta az Élet szavá-t, amelyben egészen osztja a norvég szkepszist, anélkül, hogy olyan élesen tudná körvonalozni a problémákat, anélkül, hogy elkerülné azt a külső, szembeötlő hasonlóságot is, hogy a raisonneur szerepét az orvosra bizza és az utolsó jelenet utolsó szaváig átláthatatlan ködbe burkolja a cselekményt. Neki nem sikerült, ami Ibsen-nek — egyedül neki — sikerült. Nem is adnám kezébe másnak ezt a drámát, csak művésznek, aki tudja, hogy megírás közben minő kincsek vetéldődnek el és a megírottból kiérzi, mi maradt megíratlan, mit nem lehet megírni. Az a saját művészetével hangolná egybe. Schopenhauer-t idézné: »Az Isten valami gonoszát gondolt az élettek. Schnitzler-t idézné, a dráma nihilista végszavait, amelyeket az orvos egy halott előtt mond: »Magának még süit a nap és nekem — és azoknak. Ennek már nem. Már semmi bizonyosat se tudok a világon. Az a művész látná, hogy kapcsolódik össze a dráma az Einsame Weg-gel, a schnitzleri lírával, hogy mindenki, mindörökké egyedül van a világon, egy ember a földgolyón. Az értené, mit jelent a sok halál és a sok élet, a réten átfutó kisgyerekek, a folytatók, az eljövendők kacajja. Az hinne benne és nem kritizálná. Az egy titkos szimfóniát hallana ki a sorok közül. Más azonban nem.

K. D.

Vigszínház. Nyári szerelem. Nőnek lenni, még hozzá szépnek és fiatalnak, debütálni, még pedig sikerrel, hány ok, hogy kedvesnek és kellemesnek tartsunk még egy színevesztett francia bohózatot is. Lenkeffy Ilona jobban érdekelt bennünket, mint az egész bohózat-repriz. Az öreges, jószágos professzor a »Fliegende Blätter«-ben kedvesebb, mint a Vigszínházban, ami pedig körülötte csoportosul, sem elég finom, sem elég durva, hogy egyetlen egyszer mosolyogjunk, vagy felnevezzünk. A francia bohózan tevő műfaj rohamosan öregszik; néha szinte azt hiszszük, a Vigszínház hálából egykori nagy sikeréért, csak kegyeletből játszsza őket. A mostaniban is csak egy feljegyzésre való pont van: egy igen bájos fiatal leánykának az első fellépése. A mi számunkra az is öröm, ami még nem egészen teljes benne; a talentumának is megvan a serdülő leánysága: enni-ivaló, félszegség és bájos esetlenség, egy utánozhatatlanul kedves affektáltság, amelyből, úgy érezzük, igen hamar ki fog forni a színpad számára tehetségének teljes ragyogó, diadalmas asszonyisága. Hanem — így is igen kedves volt.

(—)

Ödipusz az új hajlékban. Ödipuszt az őszi időjárás kilakoltatta czirkuszbeli hajlékából s Beöthy László a hajlék nélkül maradt királynak átengedte a Magyar Színház helyiségeit. Ezek a helyiségek nem nagyon kényelmesek, nem is kápráztatnak el fényes berendezésükkel, de egy hajléktalan király igényeinek valahogyan mégis megfelel-

nek. Az új otthon lakásmizériáit különben sem érezte nagyon kinosan Ödipusz, mert a közönség gyöngéd volt és kiméletes és már az első estén magárahagyta a királyt, aki ilyenformán az egész színházat a maga privát céljaira lefoglalhatta. A színpadon több közönség volt, mint a nézőtérén: s az »Ödipusz segits!« kiáltások minden hatás és minden eredmény nélkül hangzottak el: Ödipusz nem tudott a pénztári állapotokon segíteni, mert a görög király varázseréje csak a cirkuszban tud érvényesülni. S ezzel igazolást nyert az a vélekedés, hogy a közönséget nem a tragédia, hanem a rendezés komédiája érdekli. Ezt a komédiát nem kínálták neki a Magyar Színházban, tehát magárahagyta Ödipuszt.

IRODALOM.

A költő magánügyei.

Múlt héten megtámadtak egy lírai költőt. Nem mintha politikája szurt volna szemet, az illető nem hazafias vagy szocialista. És nem mintha érthetetlen sorokat vetne folyóirata papírára, hiszen meg lehet tisztán érteni, amit akar. De egész egyszerűen azért, mert egy versében többet mondott el családi titkaiból, mint amennyi eddig szokás volt. Kétségtelen, hogy a lírai költőket nem szabad terrorizálni, mert ők azt verselhetik meg, amit akarnak és hozzá a felelőségnek árnyéka nélkül; a költő azt írhatja, hogy a nap kéken száll le a vörös tóba, holott az ellenkezője igaz, de ezért senki sem vonhatja felelősségre. Mert a költőnek csak a saját szenzibilitására kell hivatkozni, a neuraszténiájára, vagy szerelmére és máris szabad neki mindent megírnia. A költőnek mentelmi joga van, mikor verset ír, mint az esztétika és a művészet törvényhozójának. És ha a költő poétikusnak tartja hálószobája titkait, ám legyen, mert hátha verse alapján egy idegen olvasó is másképpen, költőien fogja látni czentul a tüzhely diszkrét vonatkozásait.

Ki tilthat meg valamit a poétának? Igazán csak a saját művészi lelkiismerete. Goethét fiatal korában magával ragadta az anakreonikus iskola és e késői rokokó minden rejtett érzékisége izzik ifjúkori verseiben. S mégis deczensnek tud megmaradni, bájosnak még a »Brautnacht« című versében is. Heinénél erotikusabban aligha szerettek, és a múlt század harminczas éveiben páratlan orgiákat élt át Párisban: — de hol költészete e mámoros órákról beszámol, mindig illedelmes marad. Egész csomó kis versének címét a kokottok névjegyeiről másolta; de csak szeretni lehet őt nagy mámorában, vele hevülni, vagy pláne irigyelni hevülését soha. Miért nem sikamlósak soha a régi nagy poéták érzéki strófái? Kleistnek van egy drámája, ahol egy páratlanul szép vetkőzési jelenet csak áhitatra tud hangolni s nem alacsony emberi gondolatokra. A lírai költők tehát eddig is megmutatták közönségüknek magánéletük féltett titkait, de ma tényleg éreznünk kell, hogy a tulságba vitt bizalmaskodás ellen tiltakoznunk kell. Nem akarunk olyan intim barátjai lenni a költőnek, hogy összes fiókjaiba beletekinthessünk, teljes pongyolában láthassunk és így, ilyen közel jutva hozzá, ne érdekelnének többé a lelkiügyei.

De próbáljuk menteni ezt az intimitást. Gondoljunk arra, hogy a lírai költészet a maga fejlődésében végzetes változáson ment át az új században. Mihelyt az új, francia jelszó, hogy: mindent magunkon át — megjelent, a modern lírikusok egy egész új és félelmetes tábora állott fel és kezdték a tárgyakat, a színekét átbocsátani a maguk érzékeny kedélyén. Ha Mallarmé egy utczai verekedést írt le, akkor nem kellett magát a verekedést megrajzolni, csak jelezni azt a hatást, melyet a jelenet reá gyakorolt. Csak egy hangot ütött meg, s ennek az egész klaviaturát kellett képviselnie. A nagy közönség ide azon-

ban nem tudta már követni a lírikusokat, mindinkább eltávolodott tőlük, mert a közönség eddig magukat a tárgyakat látta a versekben, most pedig csak valami zürzavaros reflexeket.

A modern lírikusok így egészen elfordultak a publikumtól, nem írtak többé számára, csak néhány kiválasztott értette meg őket. És ha Heine és Goethe saját magukat írták le a közönségnek, ez azért szerette őket, mert azok gondosan kiválasztott részleteket adtak eléje szerelmi életükből; saját magukat ábrázolták ugyan, de szinte a közönség szemével néztek előbb magukba és választgattak: ez való a külvilágnak, ez érdekli a többieket is, ezen más is sírhat, — ezt pedig csak én értettem, ez az én titkom. A mai költő azonban már nem néz lelkébe a közönség szemével és nem választ ki a közönség számára részleteket. Amint minden jelenséget saját magán keresztül ír le, úgy a legsajátosabb szerelmi titkait sem a közönség számára írja. Önmagát is önönmagán keresztül látja, — talán ez volna a keresett kifejezés. Felelőtlenül, csak a költői lelkiismeretére hallgat, mely megengedi neki, hogy a napot kéken, s a tavat vörösnek lássa, s hálószobája atmoszféráját parfümösnek s terjesztésreméltónak érezze.

A modern líra bizony már nem a közönség részére készül. Egy bizonyos számú író írja egy bizonyos számú olvasó számára. A többieknek semmi közük hozzá. Régebben szavalták a költők verseit, mert azoknak volt epikai tartalmuk, vagy politikailag izgató elemük. Ma a líra a költő magánügye és itt azután mindegy, ha a mosócéduláiról ír-e, a sajtópöréről, vagy a gerinczántalmairól.

Sz. L.

Utijegyzetek. (Egy jegestengeri vadászkirándulásról. Irta: Barcza György.) Nem nagy igényekkel föllépő, de mindvégig szimpátiikus és érdekes könyv a Barcza György, különösen a mi irodalmunkban, amely nem tulságosan bővelkedik utelirásokban. Napló formájában mondja el egy magyar vadásztársaságnak az Északi-tengeren tett hosszabb kirándulását s könyve sok finom megfigyelésről és nem közönséges irnitudásról tesz tanuságot. Különösen érdekesek az éjszakai medvevadászatokról, Throndjemről és Stockholmról írott részek, de a többi fejezeteket is szívesen olvastuk, melyekben gyakorta jóízű humor csillan föl. A csinosan kiállított könyvet több sikerült fénykép díszíti.

Flirt. (Tizenhét történet. Irta: Szabóné-Nogáll Janka.) Asszonyos, meleg írások, de olyan asszonyei, aki vérbeli író. Ami asszonyi benne, az csak erény. Szabóné-Nogáll Jankát nem kell felfedezni a magyar közönségnek, ismeri és szereti régen. S azok közé tartozik, akik méltók is erre az őszinte rokonszenvre és becsülésre. Új kötetében mintha még tisztultabb, egyszerűbb és közvetlenebb lenne, mint az előzőben. Az élet apró dolgai, kicsi, jelentéktelen esetek szint és életet kapnak a tolla nyomán s finom, diszkrét humorra nem egyszer úgy hat, mint egy szelid, bölcs, az életet egészen ismerő és megértő férfié. Van ebben a könyvében egy apró történet egy idegen emberéről, aki egyedül jár valahol a Villa Timea körül a nyári éjszakában, fiatal párok, boldog családok között s egy fiatal asszony ablakára bámul. Csak a szivarja kis tüzrózsája világít a sötétben, senkije sincs a világon, még felesége sincs, csak szivarja, — gondolja az a fiatal asszony az ablakban. És úgy érzi, ha most ez az ember odajönne elébe, odaadna neki mindent, az egész világot. Valami nagyon kedves parfümje van ennek az igénytelen kis történetnek, amit csak az igazi poétáknál találunk meg. De *A méhecske*, a *Pitymallat*, a *Kint és bent* sem áll hátrább. Szabóné-Nogáll Janka élesszemű megfigyelő, néha szinte hajlik a naturalisták felé, de mindig művészi marad. És ami ma olyan ritka, tud mesélni. Az élet is mesél és az élet meséi a legigazabbak,

mert eleven emberek szövik a szálait. Szabóné-Nogáll Janka tudja ezt és halkán, megértőn mosolyogva gombolyítja a színes fonalat, amely élő emberek nevetésén és küzködésén csillogva huzódik keresztül. Egyik legszebb novelláját, *Az ösök*-et mai számunkban közöljük.

Művészet.

Márk Lajos itthon. Márk Lajos hazajött. A barátai örülnek neki, mert jó egészségben látják. A magyar művészet barátai is örülnek neki, mert sikerek szellőjét hozta magával az amerikai partokról. A közönség bámulja a messziről jött embert, a művészek lelkében csalogató ábrándok között mozdul meg egy saját külön amerikai kirándulás gondolata, a snobok pedig farizeus sajnálattal emlegetik a magyar talentum hűtlenségét és mivel egyébfajta megszólásról szó sem lehet, hazafias pózba vágják magukat. De mit gondol vajjon Márk Lajos? Minket csak az érdekelne, hogy az ő tisztában látó, tapasztalatokon kieleződött szeme mi utat, mi régít, mi jót és mi rosszat lát a magyar művészi világ, a magyar művészi élet állapotján s vajjon a hosszú távollét után hazaérkezve, talál-e idehaza valami változást? S ha nem talál, mert nem nagyon hiszszük, hogy találna, miképpen gondolkozik most arról a világról, amelyben nem is olyan régen szerepet játszott s amelynek erényeit és vétkeit most bizonyára tisztán látja. Nagyon érdekelnének bennünket a Márk Lajos gondolatai s cserébe ezért a kívánságért elmondjuk neki azt, amit mi öfelőle gondolunk. Nagyon szerettük és nagyon szeretjük most is s éppolyan nagyon sajnáljuk, hogy az ő mostani itthontartózkodása csak látogatásszámba megy s mi még jó ideig nélkülözni fogjuk azokat a hatalmas alkotásokat, amelyeket most nem akarunk újból felfedezni, de amelyekről csak annyit mondunk, hogy mindig úgy hatottak reánk, mint egy-egy elementáris erővel dirigált s egészen precízül előadott szimfónia. De éppen azért, mert szerettük Márk Lajost és szeretjük a magyar művészetet, mosolygó szemmel mondunk neki istenhozzádot. A magyar művészetnek is szüksége van arra, hogy újból kimenjen és neki magának is. Mert addig, amíg csak mi bámuljuk az alkotásait, a magyar művészet csak tükörbe néz, ha ezekkel az alkotásokkal büszkélkedik, Márk Lajos egyéniségét pedig csak a tükörből visszaverődő sugarak világítják meg. Az újvilágban pedig a nemzetközi megbecsülés sugaras napja csik mindkettőjükre. S inkább mondjunk le mi a mi keveset jelentő örömeinkről, semmint egy magyar talentum értéke a homályban maradjon. Azért bucsuzunk tőle — megköszönve a látogatását — mosolygó szemmel.

J. P.

KÖZGAZDASÁG.

Az »Anker« élet- és járadék-biztosító-társaság (Magyarországi Igazgató-ság Budapest, VI. ker., Doák-tér 6., Anker-palota). 1911 augusztus havában benyújtott a társaságnál 700 ajánlat 5,322,244 K biztosított összegre és kiállított 681 kötvény 4,415,338 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 1,682,092 K-át, elérés és elhalálozás folytán kifizetett 267,007-22 koronát. A január—augusztus havi időszak alatt benyújtott 8124 ajánlat 63,756,247 koronára és kiállított 7161 kötvény 55,860,377 koronára. Ugyanezen időszakban díjakért 14,418,591 koronát vételvezett be a társaság, elérés és halálesetek folytán pedig 15,774,152 koronát fizetett ki. A társaság vagyona 1910 december 31-én 195 millió korona, biztosítási állomány 596 millió K, halálózások és esedékesség vált elérésű biztosítások folytán a társaság fennállása óta 405 millió korona fizetett ki.

»Unio« élet- és gyermekbiztosító intézet mint szövetkezet (ezelőtt Első Leánykihásító Egylet) Budapest, VI., Teréz-körút 40—42. Alapított 1863. évben. F. év szeptember havában 1,667,300 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1,407,100 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosítási összegek fejében 163,452 K 44 f fizetett ki. 1911 január 1-től szeptember 30-ig bezárólag 16,028,100 K értékű biztosítási ajánlat nyuj-

tattott be és 13,392,900 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosítási összegek fejében a f. évben 1,273,821 K 94 f és az intézet fennállása óta 18,026,754 K 97 f fizetett ki. Ezen intézet az élet- és gyermekbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és a legelőnyösebb feltételek mellett.

HETI POSTA.

Fogaras. M. A vallás minden ember magánügye s miután Babits Mihályban is sok az emberi, az ő vallásos meggyőződéséi is mentelmi jogot élveznek. Hogy a Mária-kongregációtól kapott erkölcsi bizonyítvánnyal akart karriért csinálni, az még nem akkora bűn, hogy amiatt a forradalmárok máglyára hurcolják őt. Az embernek végre is élni kell s ha valaki tagja a Mária-kongregációnak, ez sokszor csak kenyérkérdés és semmi egyéb. A kongreganista nem okvetlenül reakciós. Mint aligyan a betegpénztári titkárok sem okvetlenül forradalmárok.

Pécsi József urnak. A reprodukálás jogát mindig respektáltuk s ha az ön műtermében készült felvételen ráakadtunk volna arra, hogy a kép hol készült, önnek is megadtuk volna, ami önt megilleti. De a reprodukált fényképen hiába kerestük a műtermet s így a legjobb akarattal sem tehetjük az ön nevét a kép mellé.

A kisasszony gulyája. A bevezetés jobbat sejtetett, mint amit kaptunk. A novellácska már a harmadik oldalon közönséges hirlapi tudósítással alacsonyodik le. Több művészetet!

Négyszemközt. A szellemeskedése nagyon erőltetett. De hát ki parancsolja, hogy szellemeskedjék?

Kecskemét. Sch. A kéziratokat nem küldtük el az adott czimekre, mert ott sehogyan sem tudnák méltányolni azokat a kvalitásokat, amelyeket mi észrevettünk. Az írásokat az ön címére elküldtük, tegye el azokat s használja fel idővel a témákat s a jobb részleteket. Ha elkészült valamely újabb munkával, szívesen vállalkozunk az elolvasására.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Egy régi ipartelepről. Hazánk cenzuralizációra törekvő vasuti politikája folytán a nagyobb iparvállalatok, melyek nincsenek helyhez kötve, a vidéki gyáriróvására nagybárra a fővárosba, vagy annak közelébe települtek s így szinte csodaszámba megy, ha egy vidéki városban, nevezetesen a felvidék fővárosában, Kassán már több mint 100 év óta virágozik és gyarapodik egy gyártelep, egy és ugyanazon család birtokában fírl-fira szállva. A Haltenberger-féle ruhafestő-s vegytisztítógyárról van szó, mely a múlt évben ülte 100 éves fennállásának évfordulóját. Ezen gyár már gőzzel működött; a mikor még igen kevesen ismerték a gőz munkateljesítő képességét s azóta is folyton vezeti be e szakban az összes újításokat s ennek, valamint az ismert lelkiismeretes és szakszerű munkavezetésnek köszönheti ezen vállalat ily hosszú időn át való fennmaradását és fejlődését. Kívánatos volna, hogy ezen példán buzdulva, hazánkban, főképp a vidéken, számos ipartelep fejlődjék s prosperáljon s nem csupán e téren, de más iparágakban se legyünk a külföldre vagy Ausztriára szorulva.

A nap és a szél befolyása ellen felülmulthatatlan a világhírű Földes-féle Margit-Crème. Hölgyeknek nélkülözhetetlen! Ára 1 és 2 korona a gyógyszerárakban.

Jótekonyczélú magyar állami sorsjáték. Ő cs. és királyi felségének legfelső elhatározása alapján a budapesti m. kir. lottó-jóvedéki igazgatóság minden másfél évben jótekonyczélú állami sorsjátékot rendez, melynek tiszta jövedelmét közhasznú és jótekonyczélúakra fordítják. Az utolsó 10 államsorsjáték jövedelméből mintegy 145 különböző közhasznú és jótekonyczélú intézmény részeselet 10—30 ezer K, sőt az utóbbi sorsjátéknál már 60 ezer korona segélyben. A budapesti m. kir. lottó-jóvedéki igazgatóság jelenleg a XXIX-ik állami sorsjátékot rendez 475,000 K készpénznyereménnyel. A főnyeremény 200,000 K. Ezenfelül még 14,884 nyeremény van 30,000, 20,000, 10,000, 5000, 1000, 500 stb nyereményekkel. Az összes nyereményeket készpénzben fizetik ki. A sorsjegy roppant olcsósága és a sok kedvező nyeresi esély folytán a köz-javára működő emberbaráti intézmények érdekében felhívjuk t. olvasóinkat a jelenleg rendezés alatt álló XXIX-ik jótekonyczélú állami sorsjáték támogatására. A húzást visszavonhatlanul f. é. december hó 14-én a lottó-jóvedéki igazgatóság (Budapest, IX., Vámpalota) tartja meg. Az említett igazgatóság kívánatra bárkinek díjtalanul és portómentesen küldi az új alapra fektetett sorsjáték részletes játéktervét.